

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

**НАДЬОН О. В.,
ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО А. Л.**

МОНОГРАФІЯ

**ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ УКРАЇНИ**

Харків – 2018

УДК 378 : 372.77] (477)
DOI: 10.5281/zenodo.1463614

*Монографію розглянуто та рекомендовано до друку Вченою Радою
Національного університету цивільного захисту України
Протокол № 2 від 24 жовтня 2018 року*

Авторський колектив: к.ю.н. О. В. Надьон (розділи 1 і 3), к.держ.упр.
А. Л. Помаза-Пономаренко (вступ, розділ 2 і загальні висновки).

Рецензенти:

д.держ.упр., доц., завідувач кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних
дисциплін Харківського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет
банківської справи» *Ковальчук Вероніка Геннадіївна;*
к.ю.н., старший офіцер Східного територіального юридичного відділу
Міністерства оборони України *Мазур Любов Борисівна.*

Надьон О. В. Правовий механізм державного регулювання фінансової
безпеки банків України : монографія / О. В. Надьон, А. Л. Помаза-
Пономаренко. – Х. : НУЦЗУ, 2018. – 198 с.

У монографії висвітлено теоретичні засади державно-правового
забезпечення фінансової безпеки банків шляхом визначення її поняття та
складових відповідного механізму регулювання фінансовими потоками.
Доведено, що фінансова безпека держави загалом і фінансова безпека банків
зокрема є невід’ємною складовою національної безпеки України, тому вони
становлять об’єкт державного управління. Установлено, що діяльність органів
державної влади у сфері фінансової безпеки банків вимагає оптимізації з метою
відповідності національним інтересам, де стабільність банківської системи й
окремо взятого банку гарантує задоволення фінансових інтересів як самої
держави, так і власників банків, їх кредиторів та вкладників. Визначено
законодавчі способи протидії фінансовим загрозам, які виникають у банківській
системі України, а також новачійні засоби організації її фінансової безпеки в
умовах нестабільності та проведення операції об’єднаних сил. Бібліогр. 228 назв.

УДК 378 : 372.77] (477)
DOI: 10.5281/zenodo.1463614
© О. В. Надьон, А. Л. Помаза-Пономаренко
© НУЦЗУ, 2018

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Повноваження суб'єктів державного управління щодо забезпечення фінансової безпеки банків України

Конституція України закріплює, що захист і забезпечення економічної безпеки України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування; державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [102]. Отже, забезпечення фінансової безпеки банків, як складової більш широкого поняття «економічна безпека», виступає одним з основних завдань держави. Виконання такого завдання виступає пріоритетним напрямом діяльності держави та реалізується органами державної влади України.

Сучасні дослідження у безпековій сфері зумовлюють аналіз чинного законодавства на предмет правових можливостей держави виконувати завдання у сфері безпеки та забезпечувати належний рівень фінансової безпеки в цілому та банків зокрема. Так, науковці доводять, що «головним суб'єктом забезпечення економічної безпеки є держава, що здійснює свої функції у цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади» [103, с. 41]. А в основі адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави «знаходиться держава в особі її органів та здійснювана ними діяльність по впливу на відповідний об'єкт (наприклад, економіку) з метою приведення його у бажаний стан» [104, с. 809].

Будучи головним суб'єктом фінансової безпеки банків держава, в особі її органів, забезпечує чи прагне забезпечити мінімально необхідний або бажаний

стан фінансової безпеки банків для чого впливає на рух грошових потоків у банківській системі України різними правовими формами реалізуючи свої функції. «Під правовими формами реалізації функцій держави розуміється однорідна за способами виразу і юридичними наслідками діяльність, результатом якої стають певні юридичні акти. Перш за все, йдеться про установчу, правотворчу, правозастосовну, правоохоронну та контрольну-наглядову діяльність органів держави, місцевого самоврядування та їх посадових осіб» [105, с. 222].

Традиційно у демократичних державах реалізація названих функцій здійснюється через систему законодавчих, виконавчих та судових органів. Такими органами в Україні є Верховна Рада України – законодавчий орган, Президент України та Кабінет Міністрів України – вищі органи виконавчої влади, суди України – органи судової гілки влади. Ураховуючи, що ці органи реалізують своїх функції у всіх сферах суспільного життя, ми вважаємо, що вони виступають суб'єктами забезпечення фінансової безпеки банків загальної компетенції. Тобто правові форми реалізації їх діяльності у частині забезпечення фінансової безпеки банків не мають специфічних ознак та реалізуються так само як і у інших сферах діяльності. Однак, з метою визначення рівня забезпечення фінансової безпеки банків, названими суб'єктами, розглянемо їх повноваження.

Так, державно-правове забезпечення фінансової безпеки банків не може здійснюватися за межами права і тому, закони, які приймає парламент України, становлять базу усього процесу державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків.

Будучи однією з найважливіших сфер забезпечення життєдіяльності держави економіка та рух у ній грошових потоків потребує правового регулювання, і враховуючи суспільну значимість обігу грошей, необхідно наголосити, що виключно закони регулюють найважливіші суспільні відносини [106, с. 103]. Конституція України у статті 92 закріплює, що основи національної безпеки визначаються виключно законами України [102]. Закони

мають найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів, втілюють основні права людини, встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки, породжують юридичні наслідки, гарантуються й охороняються державою, виражають волю й інтереси більшості населення [107, с. 142; 108, с. 130]. Тому вдосконалення державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків без участі парламенту неможливе, а сама національна безпека та її складова фінансова безпека банків потребує самостійного регулювання, з урахуванням специфіки руху грошових коштів у банківській системі та ризиків здійснення банківської діяльності.

Отже, які повноваження Верховної Ради України надають правові можливості впливати на фінансову безпеку банків та чи є ці повноваження достатніми для здійснення такої діяльності? Повноваження Верховної Ради України закріплені в Конституції України, де ст. 85 присвячена повноваженням парламенту. Ті повноваження, які стосуються процесу забезпечення фінансової безпеки банків, можна згрупувати так:

- законодавчі правомочності, що реалізує через подання законопроектів на розгляд та прийняття законів України;

- повноваження щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, для чого парламент наділений правом затвердження загальнодержавних програм, зокрема економічного розвитку; розгляду і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України; затвердження рішень щодо надання Україною позик та економічної допомоги іноземним державам і міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням;

- організаційно-розпорядчі повноваження, що реалізуються в праві призначати чи обирати на посади, звільняти з посад, надавати згоду на призначення і звільнення з посад осіб у випадках, передбачених Конституцією, за відповідними процедурами. При цьому, серед таких посадовців є ті, які

безпосередньо впливають на стан захищеності банків від фінансових небезпек та ризиків, бо вони, реалізуючи своїх повноваження на посадах, здійснюють специфічні функції, що включені в процес державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків. Такими посадовцями є: Голова Національного банку України, члени Ради Національного банку України, Голова Служби безпеки України, третина складу Конституційного Суду України;

– парламентський контроль, що реалізується шляхом контролю за діяльністю Національного банку України, як центрального банку держави. Погоджуємося з твердженням, що «серед функцій парламентського контролю слід виділити управлінську, корегувальну, правоохоронну, інформаційну і превентивну» [109, с. 4].

Тобто реалізуючи свої повноваження, законодавчий орган повинен не лише приймати закони, а й визначати вектори руху в економіці держави, які принципово впливають на умови ведення банківської справи та протидії негативним фінансовим чинникам і загрозам, що виникають в процесі здійснення банківської діяльності. Щодо повноважень приймати участь у обранні чи призначенні на посади, то ці повноваження дають можливість Верховній Раді України забезпечувати реалізацію державної політики кваліфікованими кадрами, що також має не останнє значення в процесі державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків.

Принципово важливими для забезпечення фінансової безпеки банків є повноваження щодо ухвалення законів, однак ця діяльність набагато складніша, ніж просте голосування за законопроект, «через законодавчу функцію фактично реалізуються всі інші парламентські функції» [110, с. 16]. Тобто основною функцією Верховної Ради України є законодавча, а інші функції є допоміжними до основної або ж спрямовані на реалізацію «системи стримання та противаг» інших гілок влади. При цьому призначення на посади за участі парламенту посадовців, які реалізують державну політику у безпековій сфері, зокрема щодо фінансової безпеки банків, є адміністративно-розпорядчими діями в процесі кадрового забезпечення процесів визначення та

контролю за рухом грошових потоків у банківській системі України.

Досліджуючи проблеми законодавчого процесу, О. І. Ющик обґрунтував, що «законодавчий процес – явище правової реальності, що належить до сфери юридичного процесу, тобто юридичної діяльності державного апарату, підпорядкованої здійсненню державного управління суспільством. Зміст законодавчого процесу становить формування системи законів держави шляхом вироблення особливих управлінських рішень – законодавчих актів, тобто первинних нормативно-правових актів («джерел права»), у яких втілюється юридичний закон як система санкціонованих державою необхідних правил поведінки, структурованих в юридичні норми... Сутність законодавчого процесу полягає в тому, що він є правотворчим процесом, який здійснюється на підставі рішення верховної державної влади, зацікавленої у зміні нормативного змісту або форми вираження законів держави шляхом специфічної юридичної діяльності державного апарату – законодавчої діяльності» [111, с. 8–9].

Разом із тим, законотворча діяльність у сфері фінансової безпеки банків має і свої особливості. *Перше*, за жодних умов прийняття законів у цій сфері не повинно мати політичного підтексту, бо обертання грошей у банках, мінімізація готівкового обороту в економіці, моніторинг за рухом грошей і протидія легалізації «брудних» грошей одержаних злочинним шляхом чи спрямовані на злочинні цілі не є предметом політичних дискусій, а є мінімально необхідними умовами фінансової безпеки банків та всієї банківської системи України. Також в контексті цього вважаємо актуальною позицію З. О. Погорелової, яка дослідивши проблему штучних альтернативних законопроектів запропонувала для зменшення кількості таких альтернативних законопроектів направляти їх в комітети для розгляду як доповнення і пропозиції до основного законопроекту [112, с. 11]. Тобто прийняття законів, які регулюють відносини у сфері безпеки або закріплюють правові засади охорони і захисту фінансових потоків у банківській системі від загроз та небезпек не повинно перетворюватися у довготривалі процеси обговорення найкращих варіантів. Як показала практика протидії фінансовим загрозам у банківській системі у кризові періоди, закон не

може завчасно запобігти усім можливим фінансовим небезпекам. Отже, закони, які приймаються в кризових умовах повинні прийматися швидко, а надалі, з урахуванням перебігу негативних процесів, вдосконалюватися та доповнюватися.

Слід погодитися з Х. В. Приходько у тому, що «функції Верховної Ради України – це основні напрями і види її діяльності, які відображають сутність, зміст і призначення Верховної Ради України у державі та суспільстві як органу законодавчої державної влади, пов'язані з реалізацією компетенції, закріпленої Конституцією України та іншими конституційно-правовими актами, відповідно до її місця та ролі в механізмі Української держави для досягнення завдань і мети» [113, с. 9–10].

У решті решт питання законодавчого забезпечення фінансової безпеки банків є завданням Верховної Ради України, яке полягає у закріпленні результату узгодження інтересів держави, банків та їх контрагентів в формі закону, а ефективність здійснення представницької функції парламентом реалізується своєчасністю та дієвістю ухвалених законів.

Друге, закони, що приймаються з питань фінансової безпеки банків, або регулюють похідні відносини у сфері національної безпеки, загалом мають прийматися з урахуванням позицій фахівців у сфері фінансової безпеки банків, що у повній мірі відповідає приписам ст. 103 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [114]. При цьому, вважаємо, що законодавчі приписи у сфері фінансової безпеки банків мають системний характер, і відповідно потребують експертних висновків Національної академії наук України та Національного банку України як це передбачено законодавством [115]. Це пояснюється тим, що законодавче вирішення проблем у сфері фінансової безпеки банків не може полягати виключно у прийнятті законів, а потребує прийняття законів тексти яких сформульовані спеціалістами, які володіють спеціальними знаннями. Це потрібно для закріплення у законодавстві цілісних моделей правової протидії фінансовим загрозам банків, зокрема і з застосуванням адміністративних методів управління.

У даному аспекті, цікавою є пропозиція доповнити законотворчі процеси використанням принципу «дисконтинуїтенту», відповідно до якого всі законопроекти, внесені до парламенту в період даної сесії, мають бути затверджені до її закінчення [1, с. 234]. Такі кардинальні зміни у роботі парламенту можливо не прийнятні, але з позиції розробки законів у сфері фінансової безпеки банків та національної безпеки загалом, такі пропозиції є прийнятними. Таку нашу позицію ми пояснюємо швидкоплинністю процесів в економіці в цілому та у банківській сфері зокрема, а саме: стан фінансової безпеки будучи категорією динамічною базується на економічних показниках діяльності банку, контроль за яким здійснюється на постійній основі. Тобто втрата часу в прийнятті життєво важливих законів у цій сфері можуть завдати шкідливих руйнівних наслідків, як для окремого банку так і для банківської системи в цілому. Тому, до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» необхідно внести зміни, які містять стокові обмеження щодо прийняття законів, які регулюють питання національної безпеки України та фінансової безпеки банків зокрема.

Ураховуючи, що Верховна Рада України, це єдиний законодавчий орган, а державно-правове забезпечення фінансової безпеки банків без законів не можливе, парламент України виступає суб'єктом забезпечення фінансової безпеки банків, виконуючи свою основну функцію – прийняття законів.

Як і з повноваженнями парламенту, Президент України здійснює свою діяльність відповідно до компетенції, визначеної законодавством. Так, Конституція України зобов'язує Президента забезпечувати національну безпеку в державі [102]. Виходячи з цього, питання державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків також входять у сферу діяльності керівника держави.

Отже, які повноваження має глава держави з питань забезпечення фінансової безпеки банків? Науковці доводять, що «у структурі компетенції органів публічної влади найбільш доцільно виділяти два елементи – підвідомчість і повноваження, оскільки саме вони дають можливість робити цілком певний висновок про правомочність владного органу в конкретних

публічних правовідносинах. При цьому під повноваженнями органу слід розуміти його «права-обов'язки», адже за наявності юридичних фактів орган не може не реалізувати свої повноваження, водночас, виступаючи як носій суб'єктивного права по відношенню до підвладного суб'єкта. У свою чергу, підвідомчість – це юридична вказівка на територіальні межі та змістовну специфіку тих суспільних відносин, на які направлена владна діяльність органу, чим обумовлена необхідність її розчленування на дві складові – предметну і територіальну підвідомчість» [116, с. 6]. На підставі наведеного ми робимо висновок, що права та обов'язки Президента України вказують на його діяльність у певних сферах життєдіяльності, зокрема це забезпечення фінансової безпеки банків, а підвідомчість окреслює межі дії його повноважень у цих питаннях.

Реалізація прав та обов'язків голови держави здійснюється через реалізацію виконуваних ним функцій, які науковці класифікують так: «за об'єктами; за способами діяльності Президента України та за засобами діяльності» [117, с. 3]. Науковець В. А. Шатіло доводить, що установча функція як вид діяльності має дворівневий характер:

- 1) формування органів державної влади та їхніх структурних підрозділів;
- 2) добір, підготовка і розстановка кадрів, наділених владними повноваженнями [117, с. 3].

Погоджуючись з твердженням автора на основі охарактеризованої ним установчої функції Президента України сформулюємо її значення у частині державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків. Так, голова держави має правомочності щодо організації роботи певних державних органів, що реалізують свою компетенцію у галузі безпеки. До таких органів необхідно віднести Раду національної безпеки і оборони, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [118], і яку він очолює [102]. Службу безпеки України підпорядковану голові держави, організаційна структура якої визначається Президентом України [119]. Отже, впливаючи через свої повноваження на організацію роботи названих органів,

Президент підпорядковує їх діяльність певній меті та забезпечує потенційні можливості цих органів виконувати покладені на них спеціальні функції, які будуть проаналізовані в наступному підрозділі.

Щодо підготовки й розстановки кадрів з владними повноваженнями, то в першу чергу, необхідно наголосити на повноваженнях Президента України призначати на посади та звільняти з посад половину складу Ради Національного банку України; вносити до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; формувати склад Ради національної безпеки і оборони; вносити подання до Верховної Ради України про призначення та звільнення з посади Голови Національного банку України [102]. Тобто, обов'язок голови держави забезпечувати національну безпеку включає у себе й забезпечення фінансової безпеки банків через формування якісного складу посадових осіб, які при виконанні своїх спеціальних функцій забезпечують закріплення, реалізацію, гарантування, охорону та захист економічних прав, свобод і законних фінансових інтересів банків та їх контрагентів, шляхом протидії загрозам з метою стійкого розвитку.

Крім того, можемо наголосити і на повноваженнях голови держави стосовно видання актів Президента України, які є підзаконними актами в системі законодавства України. Шляхом прийняття відповідних актів Президент України здійснює не просто вплив на державно-правове забезпечення фінансової безпеки банків, а має право надати політичній волі правової форми та визначити і деталізувати правила поведінки суб'єктів, діяльність яких або пов'язана із забезпеченням фінансової безпеки банків, чи безпосередньо стосується вчинення конкретних дій у галузі безпеки. Яскравим прикладом таких актів є акти Президента, які вводять в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України. Це стосується зокрема й Стратегії національної безпеки України [120].

Для державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків в Україні також має значення класифікація актів голови держави, яка науковцями

подається за такими критеріями: за терміном дії – постійні і тимчасові; за функціонально-регулятивним призначенням – що деталізують закони; що реформують інші нормативні акти президента; що затверджують підзаконні акти; за способом ухвалення – одноосібні і сумісні [121, с. 8–9].

Погоджуючись із запропонованою класифікацією додамо, що у запропонованому вигляді групування актів Президента України дозволяє визначити як змістовне наповнення таких нормативно-правових актів так і визначити сфери застосування та дії таких підзаконних актів.

Окремо слід наголосити, що право Президента України видавати нормативно-правові акти надає йому правові можливості швидко і своєчасно реагувати на виниклі загрози для фінансової безпеки банків та у найкоротші терміни забезпечувати правову форму для управлінських рішень у сфері національної безпеки та фінансової безпеки банків і банківської системи.

Стосовно функціонально-регулятивних актів голови держави, то такі акти виконують допоміжну роль відносно законів та дозволяють Президенту України деталізувати закони, чим саме і наповнювати нормативну складову адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків.

Говорячи про повноваження Президента України, необхідно погодитися із твердженням, що «фактично всі повноваження Президента України взаємозалежні і водночас перебувають у безпосередньому зв'язку з діяльністю інших державних структур і, насамперед, Верховної Ради України й Кабінету Міністрів України, які тісно взаємодіють із Главою держави. Повноваження із забезпечення єдності державної влади та представництва Української держави в компетенції Президента України мають пріоритетний характер, вони притаманні тільки Главі держави і зумовлюють необхідність існування інституту президента. Решта повноважень Президента України входять до компетенції й інших державних органів. Саме положення Глави держави, який забезпечує збалансованість влад, функціонування державного механізму у змішаній республіці в режимі консенсусу зобов'язує Президента України діяти в ролі арбітра, який забезпечує узгодженість позицій різних владних структур,

пошук компромісних рішень із метою забезпечення єдності й цілісності державної влади. Здійснення арбітражних повноважень Президентом України вбачається насамперед у здійсненні ним кадрових повноважень за участі Верховної Ради України, передбачених Конституцією України. У системі стримувань і противаг консолідуючу роль відіграють також повноваження Президента України із забезпечення державного суверенітету і національної безпеки України» [122, с. 28–31].

Ураховуючи викладене, завжди актуальними є питання щодо необхідності вдосконалення рівня взаємодії уряду, парламенту і Президента [123, с. 16]. І тому, у сфері фінансової безпеки банків рівень взаємодії державних органів виступає невід'ємною складовою нормального і адекватного державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків в Україні.

Характеризуючи повноваження голови держави як суб'єкта державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків, необхідно відмітити, що його діяльність не зводиться до одноосібної роботи, а полягає у координації діяльності державних органів зі спеціальними функціями у галузі безпеки на основі колегіально сформульованої стратегії у сфері національної безпеки. Координація такої колегіальної діяльності здійснюється Президентом України в межах його повноважень щодо розстановки кадрів, наділених владними повноваженнями.

Загалом повноваження голови держави у сфері забезпечення фінансової безпеки банків реалізуються у відносинах взаємодії з іншими органами державної влади, де кожен з суб'єктів є незалежним. Такі відносини є проявом системи «стримання та противаг» в процесі управління державними справами. Друга група повноважень головою держави реалізується в межах виконавчої гілки влади, де відносини між суб'єктами характеризуються субординацією та підпорядкуванням, що по суті є проявом державно-владних відносин між підпорядкованими суб'єктами.

Наступним суб'єктом державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків із загальними повноваженнями виступає Кабінет Міністрів

України. Загалом роль цього суб'єкта полягає у практичній реалізації державної політики у галузі національної безпеки та фінансової безпеки банків зокрема.

Відповідно до ст. 116 Конституції України та ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», до повноважень уряду, які стосуються питань забезпечення фінансової безпеки банків, можна віднести такі [124; 102]:

– управління об'єктами державної власності (зокрема і банками, які мають державну форму власності та ті, в капіталі яких є частка держави);

– проведення державної економічної політики та державне регулювання національної економіки (тут необхідно мати на увазі, що банківська діяльність невід'ємна складова національної економіки, а на сучасному етапі розвитку світових фінансових ринків реалізація економічних відносин не можлива без участі банків);

– проведення державної фінансової політики та сприяння стабільності грошової одиниці України (від фінансової політики значно залежить стабільність гривні, а остання є об'єктом обігу в банківській системі);

– виступає гарантом щодо позик, які у визначених Законом України «Про Державний бюджет України» межах надаються іноземними державами, банками, міжнародними фінансовими організаціями (ці повноваження є принциповими у питаннях підтримання стабільності усієї банківської системи та захисту її від фінансових загроз, які спричинені недостатністю капіталу та золотовалютних резервів Національного банку України);

– здійснення заходів щодо зміцнення національної безпеки України й розробка та затвердження державних програм з цих питань (ці повноваження у загальному вигляді стосуються забезпечення фінансової безпеки банків, і навіть можна говорити, що здійснюючи ці заходи, працюючи над відповідними державними програмами, уряд повинен зважати на стан фінансової безпеки банків, бо виключення цього сегменту національної безпеки може призвести до неможливості повноцінної реалізації програм уряду у галузі безпеки);

– повноваження уряду щодо затвердження граничної чисельності працівників органів виконавчої влади належать до сфери державного

управління, реалізація яких забезпечує функціонування в Україні органів зі спеціальними функціями, які здійснюють практичну реалізацію щодо гарантування, охорони та захисту фінансових інтересів учасників ринку фінансових послуг. Зокрема, це стосується Державної служби фінансового моніторингу України, яка «є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра фінансів» [125].

Вищевикладене дає підставу для висновку, що Кабінет Міністрів України задля забезпечення фінансової безпеки банків має повноваження загального характеру, які спрямовані на:

- забезпечення балансу інтересів учасників ринку банківських послуг в галузі фінансової безпеки;
- здійснення державного управління у фінансовій сфері через запровадження і реалізацію державних програм, зокрема щодо стратегічних і пріоритетних напрямів фінансових потоків, які рухаються через банківську систему;
- вирішення кадрових питань, що робить можливим функціонування спеціальних органів, які реалізуючи свої повноваження протидіють фінансовим загрозам у банківському секторі економіки.

Окремо, слід відмітити повноваження уряду відповідно до ст. 117 Основного закону, в межах його компетенції видавати постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання [102].

Зважаючи на динамічність ринкових процесів та необхідність оперативного реагування на виникаючі загрози фінансовій безпеці банків на тлі світових кризових явищ, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України виступають одним з правових засобів попередження, усунення та мінімізації негативного впливу загроз банківській системі України. Тобто, здійснюючи конкретизацію та деталізацію положень законів у сфері фінансової безпеки банків та банківської системи в цілому, шляхом видання постанов і розпоряджень, уряд реалізує свою правотворчу функцію, чим саме і здійснює

процес державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків у частині його нормативного супроводу.

Підтримуючи єдину концепцію державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків як управлінської діяльності, що передбачає захист економічних прав, свобод і законних інтересів банків та їх контрагентів забезпечити цей сегмент діяльності неможливо без участі судових органів влади. Так, ми вважаємо, що судові органи у їх системі та кожен суд окремо, є суб'єктами забезпечення фінансової безпеки банків із загальними повноваженнями, які реалізуються через здійснення правосуддя. Судові органи приймаючи рішення по спорах, які пов'язані із порушенням прав і законних фінансових інтересів, захищають інтереси не тільки держави, а й банків та їх кредиторів і вкладників.

Свого часу науковці справедливо обґрунтовували, що суд є найбільш досконалим органом не тільки для розгляду випадків, коли громадянин порушив право, а й для тих, коли порушено право громадянина [73, с. 301]. Отже, правосуддя є невід'ємною складовою забезпечення фінансової безпеки банків у демократичній правовій державі.

Так, Конституція України у ст. 124 закріплює, що правосуддя в державі здійснюється виключно судами [102]. Однак, на практиці виникає питання, до якої групи суб'єктів забезпечення у галузі безпеки необхідно віднести судові органи. Так, Е. С. Дмитренко, до першої групи суб'єктів забезпечення фінансової безпеки відносить органи загальної компетенції, а до другої – судові, правоохоронні органи та органи, створені для допомоги їм у виконанні функцій у сфері забезпечення національної безпеки [6, с. 69–70]. Однак, ми вважаємо, що виведення судових органів з групи суб'єктів загальної компетенції не зовсім є обґрунтованим.

Незалежно від категорії справ судові органи забезпечують реалізацію принципу законності, шляхом вирішення судових спорів між учасниками тих чи інших відносин, які виникають у різних сферах життєдіяльності. За своєю суттю вирішення правових конфліктів у галузі національної безпеки загалом, та

фінансової безпеки зокрема, не змінює головної мети діяльності суду – правосуддя. Отже, саме кінцевий результат діяльності судових органів вказує на його приналежність до категорії суб'єктів державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків, де функції державного (загальні та спеціальні) вказують на його місце в системі суб'єктів забезпечення.

Разом із тим, необхідно зазначити, що державно-правове забезпечення необхідно розглядати через діяльність судових органів адміністративної юрисдикції. Законодавство України визначає, що адміністративне судочинство спрямоване на захист прав особи в публічно-правових відносинах від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. За своїм статусом у суспільстві учасники таких правовідносин перебувають у нерівних умовах, тому адміністративний суд має вжити всіх, передбачених законом заходів, щоб захистити порушені органом влади права особи, у тому числі збирати докази з власної ініціативи, виходити за межі вимог сторін тією мірою, наскільки це необхідно для повного захисту прав особи [126].

Виходячи з того, що існує імовірність дестабілізації рівня фінансової безпеки банків з боку органів влади, суди адміністративної юрисдикції повинні мінімізувати такі негативні чинники, зокрема виконуючи своє соціальне призначення та реалізуючи свою компетенцію шляхом винесення законних судових рішень, які захищають законні фінансові інтереси як самих банків, так і їх вкладників та кредиторів.

При цьому М. І. Смокович, обґрунтовано довів, що основними критеріями розмежування судових юрисдикцій слід визнати: 1) суб'єктний склад сторін спору; 2) предмет спірних відносин; 3) характер спірних правовідносин. Тим не менш, у сфері публічних правовідносин можливості фізичних осіб у набутті публічних прав майже такі самі, як і в юридичних осіб [127, с. 41–42].

Особливістю відносин у сфері здійснення адміністративного судочинства є те, що вони пов'язані;

- 1) з реалізацією прав, свобод та інтересів суб'єктів у сфері публічно-

правових відносин і

2) спрямовані на захист від порушень з боку публічної влади при здійсненні нею владних управлінських функцій [128, с. 10].

Разом із тим, п.2. ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України визначає, що спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності належать до юрисдикції адміністративних судів [129].

Отже, необхідно констатувати наявність у судової гілки влади правових можливостей здійснювати захист прав та законних фінансових інтересів банків та їх контрагентів від загроз, які посягають на життєдіяльність банків та можуть негативно відобразитися на їхній фінансовій безпеці. Але не всі правові конфлікти підпадають під юрисдикцію адміністративних судів. Звернення до адміністративного суду може бути здійснено у випадках коли спір виник між особами одна з яких є суб'єктом з владними повноваженнями, правовий конфлікт спричинено прийняттям державним органом відповідного акту чи управлінського рішення, і тільки у випадку якщо рішення суб'єкта з владними повноваженнями порушує або перешкоджає реалізації публічних фінансових інтересів банку або його кредиторів чи вкладників.

Висвітлюючи адміністративне судочинство, як правову форму забезпечення фінансової безпеки, ми дійшли висновку, що спеціальна юрисдикція цих органів робить їх одним із суб'єктів державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків. А процес забезпечення фінансової безпеки банків реалізується шляхом захисту прав та законних інтересів банків та вкладників і кредиторів від неправомірних дій державних органів. При цьому, будучи заключним елементом у системі управлінських дій, пов'язаних із державно-правовим забезпеченням спрямовано на попередження, відновлення та укріплення законності в державі, що на нашу думку також є необхідною умовою фінансової безпеки банків та національної безпеки загалом.

2.2. Функціонально-компетенційна складова державного регулювання фінансової безпеки банків

Забезпечення фінансової безпеки банків неможливе без участі держави, зокрема тих суб'єктів, які наділені спеціальною компетенцією у цих питаннях. Діяльність таких суб'єктів реалізується через виконання функцій, які розкривають компетенцію зазначених органів. Виконуючи свої функції у сфері національної безпеки загалом та фінансової безпеки банків зокрема, їх діяльність свідчить про спеціальну компетенцію таких суб'єктів. Погоджуючись з твердженням О. І. Барановського у тому, що «специфіка фінансової безпеки в банківській сфері зумовлена специфікою і розмаїттям самої банківської діяльності. Тому питання її забезпечення має вирішуватися комплексно з урахуванням необхідності дотримання фінансової безпеки як окремих комерційних банків, банківського сектору національної економіки, Національного банку України, так і вітчизняної банківської системи загалом» [130, с. 23]. І саме це зумовлює необхідність забезпечення фінансової безпеки банків не лише суб'єктами загальної компетенції, а й суб'єктами які наділені спеціальними функціями в процесі державно-правового забезпечення фінансової безпеки в державі та у банківському секторі економіки.

Так, з поміж органів державної влади до органів зі спеціальною компетенцією у сфері фінансової безпеки банків необхідно віднести – Раду національної безпеки і оборони України, Службу безпеки України, Державну службу фінансового моніторингу України. Також до таких суб'єктів належить і Національний банк України, однак його статус як суб'єкта забезпечення фінансової безпеки банків буде розглянуто самостійно у наступному підрозділі. Метою цього підрозділу є аналіз функцій Ради національної безпеки і оборони України, Служби безпеки України та Державної служби фінансового моніторингу України, які забезпечують протидію фінансовим загрозам та небезпекам, що можуть виникнути, виникають та діють у банківській системі України.

Чинне законодавство України закріплює, що Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [118]. Законодавчо цей державний орган наділений низкою повноважень, які забезпечують реалізацію покладених на Раду національної безпеки і оборони України функцій у сфері безпеки і оборони. Загалом цей орган створено з метою попередження, протидії та мінімізації небезпек та загроз, які можуть або впливають на функціонування та розвиток в Україні.

Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України» відповідно до ст. 3 визначено, що функціями Ради національної безпеки і оборони України є:

1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;

3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [118]. Тобто, діяльність цього органу спрямована на реалізацію двох функцій, перша стосується пропозицій стосовно внутрішньої та зовнішньої політики, друга координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади, і саме ця функція має два напрями – мирний час та кризові умови. Разом з тим така функція Ради національної безпеки і оборони України щодо координації та контролю засвідчує, що головною умовою протидії негативним чинникам та небезпекам, і загрозам є координації та взаємодії органів виконавчої влади.

Також законодавство дає відповідь на питання про те, яку ситуацію вважати кризовою, закріплюючи, що «кризовою ситуацією вважається крайнє загострення протиріч, гостра дестабілізація становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні» [131]. Однак, чи можна вважати функцію

координації та контролю достатньою в кризових умовах. Уважаємо, що ця функція є ключовою за будь-яких умов розвитку, однак у кризових ситуаціях необхідно розширити функції цього органу.

Для вирішення цього питання розглянемо повноваження Ради національної безпеки і оборони України, якими вона наділена. Так, повноваження, закріплені у положеннях ст. 4 аналізованого закону [131], можна об'єднати у наступні групи:

– перша, формування стратегій, програм та планів дій з питань національної безпеки. Ці повноваження дають можливість пропонувати Президенту України плани заходів щодо протидії загрозам фінансовій безпеці банків. Саме повноваження цієї групи у подальшому набувають правової форми через розробку та подальше затвердження Президентом України відповідних нормативних актів;

– друга, стосується можливостей залучення посадовців та висококваліфікованих осіб, незалежно від місця їх роботи, для здійснення аналітичної роботи з інформацією, яка має значення для вирішення у сфері національної безпеки і оборони. А отже, ці повноваження у повній мірі дозволяють контролювати стан фінансової безпеки у банківській системі в цілому, системно важливих банків зокрема;

– третя, координація і контроль за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування в кризових умовах, тощо.

Отже, як і функції Ради національної безпеки і оборони, повноваження зосереджують увагу на координації та контролі за становищем у будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні з питань національної безпеки і оборони. В цілому такі формулювання у законодавстві є виправданими, але якщо виходити з того, що фінансова безпека банків є складовою економічної безпеки України загалом, то виникає питання щодо механізмів, контроль зокрема за ринком банківських послуг та рівнем фінансової безпеки банківської системи загалом. Необхідно відмітити, що у грудні 2014 р. до Закону України « Про Раду національної безпеки і оборони України», а саме ч. 3 ст. 6 було доповнено

словами «а також інші особи, визначені Президентом України» [131] і до складу Ради національної безпеки і оборони відповідно до Указу Президента України було включено Голову Національного банку України (за згодою) [132], це на наш погляд вирішує низку проблем з питань фінансової безпеки банків у кризових умовах, коли фінансові загрози та небезпеки стали явними, і Голова Національного банку України працює у складі Ради з метою організації роботи задля мінімізації негативних наслідків від діючих та імовірних загроз.

Щодо всього спектру проблем в частині забезпечення фінансової безпеки банків, зокрема в умовах нормального функціонування банківської системи, то входження Голови Національного банку України до складу Ради не забезпечує процесів виявлення потенційних фінансових загроз та не забезпечує процесів протидії негативним чинникам і небезпекам, які суттєво можуть вплинути на рівень фінансової безпеки банків.

Яскравим прикладом відсутності механізмів виявлення негативних чинників на фінансову безпеку банків є події спричинені анексією Криму, які розпочалися 23–24 лютого 2014 року і завершилися псевдореферендумом цього року, а вже 21 березня 2014 року Росія прийняла Крим у свій склад. У цих подіях Україна зазнала серйозних фінансових втрат, як державних фінансів так і приватних коштів розміщених у банках на території АР Крим. Рада національної безпеки і оборони України, в частині захисту фінансових інтересів банків та їх контрагентів, рішень не приймала. Вирішення ситуації було зосереджено на діях Національного банку України, який 17 березня 2014 року відключив кримські банки від системи електронних платежів [133]. А у сховищі Національного Банку України в місті Сімферополь були заблоковані 4,6 млрд. гривень рішенням суду [134]. І все це за оприлюдненими даним, скільки фактично гривні залишилось у банківській системі в АР Крим з відкритих джерел невідомо.

У контексті цього виникає низка питань, чи можна було гроші вивезти, хто мав повідомити центробанк і власне банки про фізичні загрози їх майну, чи повинна була Рада національної безпеки і оборони України протидіяти та

попереджувати такі негативні наслідки для банківської системи, і чи достатніми для таких дій є функції та повноваження цього координаційного органу при Президентові України? Ці питання в цілому потребують окремого дослідження, однак наведені факти як на рівні регіонів і територій (Крим, окремі території Донецької та Луганської областей) так і на рівні окремих банків потребують посилення й оптимізації взаємодії та координації діяльності суб'єктів забезпечення фінансової безпеки банківської системи України. При цьому, важливо розвивати не лише взаємодію та координацію з метою мінімізації ризиків що настали, а приділити увагу спільним заходам спрямованим на попередження настання ризиків і загроз.

Якщо говорити про об'єктивний аналіз стану фінансової безпеки в державі, виключити повну та достовірну інформацію про роботу банківської системи України, не можливо. Безперечно, Рада національної безпеки і оборони України має повноваження для отримання необхідної для аналізу інформації про життєдіяльність банківської системи та окремих банків від центрального банку держави і звітів Голови Національного банку України, які можуть бути базовою основою для аналізу фінансового стану та рівня фінансової безпеки банків. Однак, ми вважаємо, що функції та повноваження Ради національної безпеки і оборони мають бути розширені у частині термінових заходів попередження імовірних та потенційних загроз економічній безпеці загалом та фінансовій безпеці банків зокрема.

Вирішуючи названі проблеми механізмів реалізації функцій та повноважень Ради національної безпеки і оборони України, звернемо увагу на положення Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України». Так, ст. 8 цього Закону закріплює, що інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України здійснює її апарат, який підпорядковується Секретареві Ради національної безпеки і оборони України. Ст. 9 Закону визначає, що основною організаційною формою діяльності Ради національної безпеки і оборони України є її засідання. А ст. 10 аналізованого Закону передбачає, що прийняті

рішення вводяться в дію указами Президента України [118].

Отже, на основі якої інформації здійснюється аналітична робота апарату Ради національної безпеки і оборони України та чи можна лише шляхом прийняття рішень на засіданнях координаційного органу вплинути на забезпечення фінансової безпеки банків як складової національної безпеки України? Чому цей координаційний (колегіальний) орган вводить в дію свої рішення виключно указами Президента? Як показала новітня історія України, кризові умови можуть мати такі масштаби коли в державі з об'єктивних причин відсутній Президент та Голова Верховної Ради України.

Наведені приклади та швидкоплинність розростання загроз фінансовій безпеці банків, що сталися в Україні на початку 2014 р. доводять, що діяльність Ради національної безпеки і оборони України в кризових умовах, повинна мати законодавчо закріплені альтернативні шляхи введення в дію рішень цього органу. Також, на наш погляд, важливо посилити роботу Ради з питань аналізу та моніторингу загроз які не виникли, але можуть виникнути і загрожувати фінансовій безпеці банків та банківської системі в цілому. І постає супутнє питання, яким чином працівники мають отримувати інформацію для аналізу та координувати і контролювати діяльність державних органів?

І у цих питаннях ми цілком погоджуємося з положеннями Стратегії національної безпеки України, де визначено, що «формування та розвиток сектору безпеки і оборони, який має забезпечити адекватне і гнучке реагування на загрози, раціонально використовуючи можливості і ресурси, є пріоритетом політики національної безпеки», для цього потрібно удосконалити законодавство з питань національної безпеки і оборони України, визначити механізми керівництва у сфері національної безпеки і оборони, систему управління, координації та взаємодії органів сектору безпеки і оборони, удосконалити державну систему стратегічного планування, створити єдину систему моніторингу, аналізу та прогнозування й прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони. Важливо, що стратегія також передбачає необхідність забезпечення координації та функціонування єдиної системи

ситуаційних центрів профільних органів державної влади сектору безпеки і оборони [120].

Отже, на рівні держави визначено шляхи удосконалення діяльності держави у безпековій сфері, де одне з ключових місць займає фінансова безпека банків, як стрижнева основа економіки держави. Тому, в частині забезпечення фінансової безпеки в цілому та банків зокрема ми пропонуємо наступне:

– перше – наділити Раду національної безпеки і оборони України, у кризових умовах, правом видавати розпорядчі акти для забезпечення координації роботи державних органів. Тобто, розпорядження, як управлінський документ має передати адресатам (державним органам) вказівки щодо необхідних дій, задля протидії небезпекам та загрозам. У кризових умовах, розпорядження видається на основі рішення Ради національної безпеки і оборони та підписується Секретарем Ради національної безпеки і оборони України. Такі розпорядження є обов'язковими до виконання. Зокрема, у частині фінансової безпеки банків, ми вважаємо, такі розпорядження можуть видаватися Голові Національного банку України;

– друге – система управління у сфері безпеки і оборони повинна базуватися на принципі єдиноначальності, тобто прийняте рішення Радою національної безпеки і оборони України введене в дію указом Президента не може мати альтернативних рішень органів виконавчої влади, або замінюватися такими рішеннями. Крім того, у законодавстві необхідно закріпити, що у разі об'єктивної неможливості введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України указом Президента, таке рішення вводиться в дію Розпорядженням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України. Стосовно фінансової безпеки банків така система управління також повинна працювати на принципі єдиноначальності, і головне, що така реалізація прийнятих рішень реалізується Національним банком України, що на наш огляд у повній мірі відповідає покладеним на центробанк завданням. Щодо специфіки самих рішень з питань фінансової безпеки банків, то вони мають базуватися на інформації поданої центробанком та враховувати надані

пропозиції щодо протидії негативним чинникам та небезпекам рівню фінансової безпеки банків;

– третє – функціонування єдиної системи ситуаційних центрів має здійснюватися під керівництвом Ради національної безпеки і оборони України. Такі центри повинні здійснювати моніторинг, аналіз та прогнозування у сфері національної безпеки і оборони, зокрема і у частині фінансової безпеки банків. Ситуаційні центри мають бути структурними одиницями Ради національної безпеки і оборони України і працювати на постійній основі;

– четверте – координація діяльності органів державної влади не може здійснюватися без наявності певної інформації. Однак, у аналізованому Законі Рада національної безпеки і оборони України, її органи та посадові особи не наділені повноваженнями на письмові звернення та запити до відповідних органів, тому ми підтримуємо пропозиції щодо наділення правом на письмові запити та мотивовані звернення до державних органів з метою отримання необхідної інформації, зокрема конфіденційної або таємної інформації [1, с. 179, 181]. Тобто, на законодавчому рівні необхідно наділити Членів Ради національної безпеки і оборони інструментами отримання будь-якої інформації необхідної для вирішення питань національної безпеки, де фінансова безпека банків виступає стрижнем національної економіки.

Вищевикладене дає підстави запропонувати, з метою реалізації спеціальних функцій Ради національної безпеки і оборони України в частині державно-правового забезпечення фінансової безпеки загалом та банків, зокрема, такі зміни в Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України»:

– статтю 3 доповнити функцією постійного безперервного моніторингу, аналізу та прогнозування у сфері національної безпеки і оборони, що відповідає запропонованому нами у першому розділі визначенню державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків;

– статтю 8 доповнити змістом, що до структури Апарату Ради національної безпеки і оборони України входять ситуаційні центри секторів

безпеки і оборони (за профілями);

– статтю 10 доповнити положеннями відповідно до яких у разі об'єктивної неможливості введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України указом Президента, таке рішення вводиться в дію Розпорядженням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, що є обов'язковим до виконання органами виконавчої влади;

– статтю 12 доповнити положеннями, які дають право членам Ради національної безпеки і оборони отримувати на письмові запити будь-яку інформації, зокрема конфіденційну та таємну, відповідно до рівня допуску до державної таємниці.

Разом із тим, у Стратегії національної безпеки України п. 3.4 визначено, що в Україні сьогодні має місце економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави та зниження рівня життя населення. При цьому, визнано, що в Україні на високому рівні «тінізація» та криміналізація національної економіки [120]. Тобто, реалізація завдань та мінімізація впливу зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банків неможлива без участі Служби безпеки України.

Так, відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» [119], Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України. Тобто, як і Рада національної безпеки і оборони України, цей орган також підпорядкований Президентові України. Однак, говорячи про Службу безпеки України, цей правоохоронний орган має відмінні від Ради національної безпеки і оборони України функції.

Серед завдань Служби безпеки України, покладених на неї законодавством [119], до сфери фінансової безпеки банків, на наш погляд, мають відношення такі:

– захист економічного та науково-технічного потенціалу України. Зокрема, ми вважаємо, що така діяльність спрямована на попередження злочинних дій розкрадання фінансових ресурсів у банках сучасними науково-

технічними засобами. При цьому, принциповим є не лише розкрадання (шахрайство) з банківськими вкладами, а й підрив економічного потенціалу України через неправомірний відтік вітчизняного капіталу за кордон;

– захист законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб. Ця діяльність, на наш погляд, спрямована на виявлення і попередження зовнішніх загроз фінансовій безпеці банків, виявити які інші державні органи не здатні у зв'язку з відсутністю відповідних структурних підрозділів та фахових спеціалістів;

– забезпечення охорони державної таємниці. Державна таємниця як вид інформації відсутня у інформаційному просторі банків. Однак та інформація, яка міститься у Національному банку України, має значний обсяг, який необхідно визначити як таку, що є державною таємницею. Наприклад, це й склади фарб які застосовуються для друку гривні, і склад паперу, певні данні щодо діючих охоронних систем у центробанку, тощо;

– попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти безпеки, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Тобто, злочинна діяльність у фінансовій сфері, яка стосується обігу грошових коштів у банківській системі України та загрожує фінансовим інтересам держави, незалежно від джерела небезпеки – тероризм, корупція, зловживання посадовими особами щодо обігу державних коштів в банківській системі є об'єктом діяльності Служби безпеки України.

Ми вважаємо, що «саме правоохоронна функція надає особливого статусу цьому органу у сфері забезпечення фінансової безпеки банків» [135, с. 90]. У контексті цього необхідно погодитися з С. М. Гусаровим у тому, що «край важливим вбачається організаційно-правове оформлення правоохоронної функції держави як спеціалізованого напрямку державної діяльності, що пов'язана із забезпеченням правопорядку. Особливу увагу слід звернути на

формування функціональних і організаційних структур, що реалізують правоохоронну функцію, їх компетенції у правоохоронній сфері» [136, с. 73].

Тобто, реалізація правоохоронної функції Служби безпеки України у сфері фінансової безпеки залежить не лише від завдань, покладених на цю службу та визначених спеціальним законом, але й від об'єктивних можливостей реалізовувати таку функцію через свої організаційні структури та компетенцію.

І тут необхідно відмітити, що «організаційна структура Служби безпеки України визначається Президентом України. Служба безпеки України взаємодіє з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та органами доходів і зборів у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та прийнятими на їх основі актами Служби безпеки України і відповідного відомства» [119].

Виконуючи свої завдання, Служба безпеки України відповідно до ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» наділена правом отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється в порядку й обсязі, установлені Законом України «Про банки і банківську діяльність». Отримання від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ інформації, що міститься у системі депозитарного обліку цінних паперів, здійснюється в порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про депозитарну систему України». Отримання такої інформації реалізується через направлення відповідних письмових запитів до керівників відповідних органів та банків. А інформація, отримана службою, у певній мірі, спрямовується як для попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів у сфері фінансової безпеки банків, так і для здійснення інформаційно-аналітичної роботи з питань національної безпеки загалом та фінансової безпеки банківської системи та банків зокрема.

Реалізуючи правоохоронну функцію працівники Служби безпеки України мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, проводити особистий огляд, огляд речей, мають право на вилучення речей і

документів, переслідування осіб, що підозрюються у вчиненні злочинів, зокрема які посягають на безпеку держави, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, тощо. Службовці також мають право проводити гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також військовослужбовці Служби безпеки України мають право використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби з метою реалізації покладеної на них правоохоронної функції у сфері національної безпеки, де фінансова безпека є однією зі складових.

Отже, вищевикладене дозволяє стверджувати, що Служба безпеки України суттєво відрізняється від інших органів спеціальної компетенції у частині забезпечення фінансової безпеки банків, зокрема, у частині права застосування спеціальних прийомів та методів попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів, які можуть мати місце у сфері фінансової безпеки банків.

Далі розглянемо органи, які виконують функції фінансового моніторингу та фінансової розвідки в Україні. Правові засади фінансового моніторингу визначені Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Відповідно до цього Закону фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [137]. Отже, здійснення банківської діяльності, яка по суті полягає у обертанні грошових коштів в економіці країни через банківські установи не може здійснюватися без контролю за рухом коштів та виявленням джерела їх походження і мети руху.

У міжнародній практиці такий контроль за рухом грошових коштів здійснюють підрозділи фінансової розвідки, які, працюючи у напрямку протидії

легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом, тощо обмінюються інформацією про банківські рахунки та про банківські операції [138]. Україна, ратифікуючи відповідним Законом Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, законодавчо закріпила, що органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки, є центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу України [139]. Таким чином, центральний орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу виконує функції фінансової розвідки та є відповідальним за отримання (та запитування, коли це дозволено), аналіз та надання компетентним органам, розкриття фінансової інформації.

Варто зазначити, що з поміж суб'єктів державного фінансового моніторингу визначених законодавством, як то Національний банк України, центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, Міністерство юстиції України, центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку, у сфері економічного розвитку, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, спеціально уповноважений орган [137], тільки Державна служба фінансового моніторингу України виконує функції фінансової розвідки.

Загалом фінансовий моніторинг виступає одним із засобів забезпечення фінансової безпеки як держави в цілому, так і банківської системи зокрема шляхом попередження «інфікування» грошових кошів грошима одержаними злочинним шляхом або такими коштами, які спрямовуються на небезпечні цілі. Здійснення фінансового моніторингу як засобу протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, набуває нового практичного значення для

України в сучасних умовах, зокрема щодо використання вітчизняної банківської системи та окремих банків для фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Фінансовий моніторинг, як інструмент підвищення рівня фінансової безпеки банку, створює потенційні можливості для банку щодо:

- збільшення рівня клієнтської довіри, а відтак і приток банківських вкладів;
- відсутність міжнародної блокади банків, і відповідно проведення банківських операцій з іноземними банками;
- збільшення інвестиційної привабливості банківської системи України загалом, що зумовлює збільшення іноземних інвестицій у банківський сектор економіки України.

В Україні запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснюється через дворівневу організаційну структуру системи фінансового моніторингу, яка складається із державного та первинного фінансового моніторингу та поділяється на обов'язковий та внутрішній. На законодавчому рівні визначено розподіл суб'єктів фінансового моніторингу залежно від їх функціонального призначення. Однак, говорячи про Державну службу фінансового моніторингу України, яка виконує функції фінансової розвідки, необхідно зазначити наступне:

- перше, цей державний орган виступає суб'єктом забезпечення фінансової безпеки банків шляхом вжиття заходів протидії потрапляння в банки «брудних» грошей, чим підтримує можливість банку і надалі здійснювати банківські операції, які забезпечують його життєдіяльність;
- друге, виконуючи функції фінансової розвідки цей орган має доступ до фінансової, адміністративної та правоохоронної інформації, необхідної йому для належного виконання своїх функцій, у тому числі, для здійснення аналізу повідомлень про підозрілі операції [138]. Тобто, маючи доступ до такої інформації, проводиться діяльність по виявленню внутрішніх та зовнішніх фінансових небезпек, джерелом яких є контрагенти банку;

– третє, фінансовий моніторинг у банках, будучи впровадженим на вимогу Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), забезпечив не лише захист державних фінансових інтересів, а й забезпечує нормальну ділову атмосферу в економіці, не перешкоджаючи при цьому банківському бізнесу функціонувати в законному режимі;

– четверте, принциповим для України є той факт, що долучившись до міжнародного досвіду здійснення фінансової розвідки, ми набуваємо практичних навиків боротьби з «брудними» грошима дотримуючись міжнародних стандартів збереження конфіденційності фінансової інформації, бо передача інформації між підрозділами фінансової розвідки зарубіжних країн здійснюється за правилами відповідно до Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року [140]. При цьому, Україна взяла на себе зобов'язання застосовувати цю Конвенцію до інформації, яка стосується груп осіб, асоціацій, фондів, компаній, корпорацій та будь-яких інших організацій, що безпосередньо чи опосередковано складаються з окремих осіб, незалежно від того, мають чи не мають такі установи статус юридичної особи [141];

– п'яте, важливим для забезпечення фінансової безпеки банків з боку Державної служби фінансового моніторингу України є діяльність цієї служби в частині збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про рух грошових коштів через банківські установи, які є «брудними» грошима та відносно яких є підозри в незаконності походження грошей або їх цільову спрямованість на фінансування тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення. Будучи державним органом, який забезпечує функціонування та розвиток єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [125], цей орган зосереджує у себе інформацію щодо таких «брудних» грошей та, з метою запобігання їх розповсюдження на рахунках у банках, вживає заходів протидії цьому, зокрема

і наданням відповідної інформації банкам;

– шосте, будучи підрозділом фінансової розвідки Державної служби фінансового моніторингу України, здійснює національну оцінку ризиків та співпрацює, взаємодіє та обмінюється інформацією з державними органами, зокрема і Національним банком України, який є регулятором банківської діяльності в Україні. Щодо міжнародних організацій, то за рахунок співпраці цієї служби з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), ЄС, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок, Організацією Об'єднаних Націй, банки України мають опосередкований доступ до інформації, про загрози життєдіяльності банку та стану його фінансової безпеки від потенційних клієнтів банку. На противагу цьому у разі участі банку в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що здійснюється клієнтом такої банку щонайменше потрапляє у міжнародну ізоляцію, чи припиняє свою діяльність в адміністративному порядку за рішенням відповідних національних органів.

Світова практика свідчить, що протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення має комплексний характер, а контроль за рухом грошових коштів в державі також здійснюється в поєднанні з обмеження сум готівкового обігу, що також запроваджено в Україні і на сьогодні обмежується граничними сумами: «підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня в розмірі 10000 (десяти тисяч) гривень» [33]; «між фізичною особою та підприємством (підприємцем) протягом одного дня в розмірі 50000 (п'ятдесяти тисяч) гривень, а фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі 50000 (п'ятдесяти тисяч) гривень» [142].

Науковці зазначають, що обмеження готівкових розрахунків є міжнародною практикою. «Так роблять у багатьох розвинутих економіках, наприклад, у Франції та Італії. У деяких великих країнах таких обмежень немає, наприклад, у Німеччині та Австрії. Зазвичай основною мотивацією є боротьба з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Обмеження суми готівки для трансакцій – важливий крок, особливо у поєднанні з розвитком фінансової інфраструктури. В деяких країнах, наприклад, у Швеції та Фінляндії, торговці не зобов'язані приймати готівку» [143, с. 11].

Запроваджуючи зарубіжний досвід протидії легалізації злочинних коштів, використання банків для фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення наша держава через Державну службу фінансового моніторингу України здійснює фінансову розвідку. Така діяльність охороняє банківську систему загалом, та кожний банк окремо від потенційної загрози стати учасником відмивання «брудних» грошей та їх обігу зі злочинною метою, що на наш погляд, у повній мірі доводить важливість роботи такого державного органу, як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків в Україні.

Як справедливо свого часу довели науковці відмивання «брудних» грошей для України є гострішою проблемою криміналізації економіки, бо посилення криміналізації економіки серйозно загрожує економічній безпеці [144, с. 303]. Отже, діяльність державного органу, який здійснює фінансову розвідку за своєю суттю спрямована на виявлення, попередження, мінімізацію та усунення ризиків, яких зазнають чи можуть зазнати банк у зв'язку із поширенням цього негативного явища у фінансовому секторі економіки. Тобто, безперервна діяльність Державної служби фінансового моніторингу України забезпечує дотримання встановлених правил здійснення банківських операцій.

Вище викладений аналіз чинного законодавства дає підставу стверджувати, що спеціальні органи державної влади у сфері фінансової безпеки здійснюють таке:

- Рада національної безпеки і оборони України виконує спеціальні

координаційні та аналітичні функції у сфері забезпечення фінансової безпеки банків;

– Служба безпеки України реалізує правоохоронну функцію у зазначеній сфері;

– Державна служба фінансового моніторингу України виконує ключову специфічну функцію фінансової розвідки у сфері фінансової безпеки загалом, та фінансової безпеки банків та всієї банківської системи.

2.3. Національний банк України як основний регулятор фінансової безпеки банків

Функціонування та здійснення банківської діяльності будь-якої країни світу неможливе без організації роботи центрального банку держави. Такий орган наділяється низкою виключних повноважень у регулюванні банківської діяльності, і Національний банк України не є виключенням. Однак на тлі перманентних фінансових криз та нестабільності у світі, усе частіше на центробанки покладається роль ключового регулятора фінансової безпеки всієї банківської системи та кожного окремого банку зокрема. Виконуючи своє призначення основного регулятора банківської діяльності, центробанки виконують регуляторні та нормотворчі функції спрямовані на закріплення економічних нормативів та правових умов забезпечення фінансової безпеки банків в країні. Тому, метою цього підрозділу є виявлення правових можливостей Національного банку України виступати регулятором фінансової безпеки банків.

Відповідно до ст. 99 Конституції України основною функцією Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці, а сам банк є центральним банком держави [102]. З метою виконання основної функції центробанку держави цей орган наділений низкою інших функцій та повноважень, які загалом визначають його правовий статус, закріплений

спеціальним Законом України «Про Національний банк України». Згідно зі ст. 2 цього Закону, НБУ є особливим центральним органом державного управління. У ст. 6 Закону закріплено, що при виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі, визначеної у частині другій цієї статті (підтримка цінової стабільності в державі). У ст. 7 цього ж Закону закріплена ще 31 функція НБУ, що деталізує основу функцію НБУ [62].

Аналіз функцій НБУ дає підставу стверджувати, що їх можна згрупувати таким чином:

1. Правотворча функція, що реалізується через прийняття нормативно-правових актів НБУ та внесення у встановленому порядку пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України.

2. Регуляторна функція, що включає виконання державних функцій щодо реалізації державної політики зокрема грошово-кредитної, представлення інтересів України в центральних банках зарубіжних країн, здійснює погодження статутів банків і змін до них, ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законом випадках веде Державний реєстр банків, Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків, здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі, методологічне забезпечення банківської діяльності тощо. При цьому, приписи ст. 61 зазначеного вище Закону закріплюють, що регуляторні функції НБУ здійснюються у формах визначених законом про банки, як безпосередньо, так і через створені центробанком органи банківського нагляду.

Тобто, у частині нагляду НБУ має право запроваджувати будь-які незаборонені законом форми діяльності. А це, у свою чергу, забезпечує правову можливість оперативно реагувати на існуючі можливі загрози та небезпеки у

сфері фінансової безпеки банків та банківської системи України в цілому адміністративними методами. Адміністративне регулювання діяльності банків відповідно до ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» здійснюється Національним банком України у таких формах: реєстрації банків і ліцензування їхньої діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків; застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляду за діяльністю банків; наданні рекомендацій щодо діяльності банків [24].

3. Операційна функція центробанку, що включає монопольну емісію національної валюти України та організацію готівкового грошового обігу; НБУ виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування; визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює та забезпечує безперервне, надійне та ефективне функціонування, розвиток створених ним платіжних та облікових систем, контролює створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації; забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами тощо [145, с. 83].

Групування функцій НБУ у запропонованому вигляді, на наш погляд, дозволяє виділити основні напрями діяльності центрального банку та характеризує правові можливості цього органу забезпечувати фінансову безпеку банківської системи в цілому та окремих банків. Однак, методологічно важливим для розуміння правових можливостей НБУ у сфері фінансової безпеки банків є аналіз його правового становища згідно чинного законодавства України.

Так, специфіка правового становища НБУ криється у тому, що цей орган не належить до органів державної влади, однак його повноваження, як органа державного управління, надають йому права і на видання нормативно-правових актів Національного банку, які є обов'язковими для виконання, і на встановлення для банків правила проведення банківських операцій,

бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна. НБУ також, встановлює економічні нормативи для банків. Не менш принциповими є й приписи ст. 15 Закону України «Про Національний банк України» у частині права на застосування заходів впливу (санкцій) до банків та інших осіб, діяльність яких перевіряється Національним банком відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України [62]. Тобто, на законодавчому рівні передбачено широкі повноваження НБУ щодо регулювання та нагляду за здійсненням банківської діяльності, що в цілому надає нам підставу стверджувати, що НБУ є основним регулятором забезпечення фінансової безпеки банків та вітчизняної банківської системи в цілому.

Аналізуючи роль Національного банку України в забезпеченні фінансової безпеки банківської системи і банків, важливо розуміти, що банківська діяльність є невід'ємною складовою життєдіяльності держави. При цьому, дестабілізація фінансової безпеки банків неминуче позначатиметься на усіх інших видах фінансової безпеки в державі. Так, у банківській системі на рахунках клієнтів відбувається обіг грошей та їх накопичення. Через банківську систему в національну економіку потрапляють іноземні інвестиції та кредитні кошти, залучені державою. Рух грошових потоків у банківській системі підлягає фінансовому моніторингу і, врешті-решт, захищеність капіталу, розміщеного в банках, суттєво впливає на рівень довіри до фінансової системи країни в цілому.

Учений О. П. Орлюк, характеризуючи банківську діяльність як елемент фінансової діяльності, зазначає таке: «складність при дослідженні суті банківської діяльності полягає в тому, що вона охоплює обіг як державних, так і приватних фінансів, причому зв'язок між ними часто є міцним і нерозривним. Суть фінансової діяльності держави саме в банківській сфері полягає в тому, щоб, урахувавши закони ринкової економіки, впливати на розвиток кредитно-фінансових інститутів, сприяти отриманню ними прибутків, а завдяки цьому – підтримувати стабільність усієї кредитно-банківської системи та довіру до неї з

боку населення. І водночас – здійснювати державний вплив через банківську систему на економічний розвиток суб'єктів господарювання і впливати на зростання обсягу державних фінансів та їх подальший обіг у фінансовій сфері» [146, с. 13].

Отже, специфіка відносин, що виникають, змінюються та припиняються у банках у процесі обігу грошових коштів полягає у тому, що такі відносини мають приватний і публічний характер. Так, відносини, які виникають між центробанком і банками, мають публічний характер, а ті, що стосуються відносин між банками та їхніми контрагентами, мають приватний характер.

Важливо усвідомити, що відносини «банк – клієнт» будуються на основі чинного законодавства, де переважають диспозитивні норми, а сутність відносин полягає в отриманні прибутку від використання функцій грошей та їх обігу в банку. На противагу цьому, відносини між НБУ і банками побудовані переважно на імперативних нормах, а сутністю цих відносин є контроль за дотриманням банками банківського законодавства та економічних нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи і, як підсумок цього, стабільність грошової одиниці, та захищеність банків від фінансових небезпек та загроз. Саме в цій групі відносин провідна роль належить державно-правовому регулюванню фінансової безпеки банківської системи в цілому, зокрема й шляхом прийняття управлінських рішень Національним банком.

Розглянемо, які правомочності має центральний банк України як центральний орган державного управління. Так, відповідно до закону про центральний банк [62], правомочності цього органу реалізуються згідно зі спеціальним Законом України «Про Національний банк України» його структурою, до якої входять центральний апарат, відокремлені підрозділи та юридичні особи, створені Національним банком для забезпечення його діяльності, які здійснюють діяльність виключно в межах завдань та функцій Національного банку, встановлених Законом [62]. Огляд структури центробанку дає підстави для висновку, що реалізація повноважень Національного банку має чітке розмежуванням між його органами і

структурними підрозділами.

Так, повноваженнями владного характеру наділені Правління Національного банку України, Рада Національного банку і Голова Національного банку України. При цьому Правління Національного банку формується з працівників Національного банку України. Правління Національного банку, будучи колегіальним органом, складається з шести осіб: Голови Національного банку, першого заступника та заступників Голови Національного банку. Правління Національного банку очолює Голова Національного банку.

Згідно зі ст. 100 Конституції України Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням [102]. Також законодавством передбачено, що Рада Національного банку здійснює нагляд за системою внутрішнього контролю Національного банку [62]. Таким чином, Рада НБУ є найвищим колегіальним органом центробанку, який формує засади грошово-кредитної політики в державі, і яку в подальшому проваджує НБУ в процесі своєї діяльності з метою забезпечення стабільності.

Рада Національного банку складається із членів Ради, до їх складу входять члени, призначені парламентом України та Президентом України. Верховна Рада України призначає чотирьох членів Ради Національного банку шляхом прийняття відповідної постанови. Президент України призначає чотирьох членів Ради Національного банку шляхом видання відповідного указу. Голова Національного банку, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, входить до складу Ради Національного банку за посадою. Ст. 10 Закону України «Про Національний банк України» закріплює, що призначення на посади та звільнення з посад членів Ради Національного банку здійснюється таким чином, щоб було забезпечено можливість проведення засідань Ради Національного банку відповідно до вимог законодавства.

Також до повноважень Ради Національного банку належить утворення

Аудиторського комітету з метою оцінки надійності та результативності системи внутрішнього контролю в Національному банку, повноти та достовірності річної фінансової звітності Національного банку. Цей комітет є консультативним робочим органом Ради Національного банку та діє на підставі положення, що затверджується Радою Національного банку (ст. 13-1 Закону України «Про Національний банк України»). Кількість членів Аудиторського комітету не може бути більшою, ніж п'ять осіб [62]. Тобто, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України» від 18.06.2015 р. [147] було створено механізм контролю за діяльністю НБУ, що у повній мірі є виправданим та вірним.

Чинне законодавство закріплює, що структура Національного банку України побудована за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням. При цьому, як показує аналіз повноважень органів НБУ законодавче їх розмежування закріплено у такий спосіб, який не дозволяє концентрувати різнопланові владні повноваження у окремого органу чи структурного підрозділу.

Так, у процесі нормотворення беруть участь структурні підрозділи НБУ, однак право видавати нормативно-правові акти Національного банку України (ст. 15 Закону) надано Правлінню Національного банку України. Встановлення економічних нормативів для банків також є повноваженням Правління Національного банку України. Рада Національного банку України, у свою чергу, є органом, який розробляє, а відповідно визначає основні засади грошово-кредитної політики, що надає цьому органу можливість впливати на стратегію діяльності Національного банку України. Голова Національного банку України, відповідаючи за діяльність центробанку і виконання ним своїх функцій, забезпечує виконання завдань, покладених на центробанк.

На наш погляд, робота Ради Національного банку України дає можливість політичного впливу на центральний банк України. Ураховуючи той факт, що Рада центрального банку України формується Президентом та

парламентом, це дає підставу говорити, що рішення Ради, у певній мірі, можуть бути політично мотивованими рішеннями. До того ж ст. 13 зазначеного вище Закону зобов'язує Правління Національного банку України до обов'язкового виконання рішень Ради Національного банку України з питань визначених пунктами 3, 4, 6, 8-10, 12, 15, 17, 18, 20 статті 9 Закону «Про Національний банк України». В контексті цього слід наголосити, що питання політичного впливу на діяльність НБУ є дискусійним, однак в кризових умовах політичний вплив, на наш погляд, має бути мінімальним.

Уважаємо, що у кризових умовах центральний банк країни має працювати швидко приймаючи рішення щодо забезпечення фінансової безпеки банківської системи та окремих банків, зокрема, й застосовуючи з цією метою адміністративні методи регулювання банківської діяльності, а політичний тиск на посадових осіб Національного банку України за таких умов може уповільнювати життєво важливі процеси щодо кризового регулювання діяльності банків та системи в цілому.

У той же час, центробанк при здійсненні наглядової діяльності на підставі статті 74 Закону України «Про банки і банківську діяльність» має право застосувати заходи впливу (санкції) за порушення банківського законодавства [24]. Це доводить також виконання НБУ повноважень щодо охорони та захисту прав та законних фінансових інтересів держави та кредиторів і вкладників банків. Такі повноваження реалізуються через здійснення контролю за дотриманням банками чинного законодавства з правом застосування широкого спектра санкцій до банків за порушення банківського законодавства.

Заходи впливу можуть бути застосовані як до банку – юридичної особи, так і до керівників та службових осіб банку, фізичних осіб – власників істотної участі. Штрафи накладаються в порядку, передбаченому Кодексом України про адміністративні правопорушення. Застосування заходів впливу здійснюється на підставі результатів (матеріалів): інспекційних перевірок діяльності банків; перевірок банків та / або безвізного нагляду з питань фінансового моніторингу; аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з

використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо; перевірок діяльності банків аудиторськими фірмами, які мають право відповідно до законодавства України на проведення аудиторських перевірок банків; перевірок дотримання банками валютного законодавства; контролю за усуненням банками виявлених в їхній діяльності порушень, відповідністю ділової репутації керівників банків вимогам законодавства України [148]. Серед позитивних змін законодавства необхідно відмітити, що Постановою Правління НБУ від 19.08.2016 р. деталізовано умови застосування заходів впливу до філій іноземних банків [149].

Окремо необхідно відмітити, що ст. 74 Закону України «Про банки і банківську діяльність» Рішенням Національного банку України щодо накладення штрафу, як одного з видів серед заходів впливу, надано статус виконавчого документу, який має юридичну силу з дня його прийняття. У разі невиконання прийнятого рішення воно передається для примусового виконання до органів державної виконавчої служби України.

Останнім часом (2014–2015 рр.) [150; 137; 151; 152] стаття 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» зазнала значних змін, які полягають у посиленні відповідальності банків, власників істотної участі та посадовими особами банків, зокрема і щодо запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Це у певній мірі пояснюється існуванням на території України збройного конфлікту, та спрямовано на вжиття заходів впливу до банків, які у своїй діяльності підтримують незаконні збройні формування на територіях України, що є тимчасово окупованим та непідконтрольними владі. Ключовими у такій діяльності НБУ є рішення щодо застосування заходів впливу у вигляді обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснених банком операцій, у тому числі, із пов'язаними з банками особами [24].

Такі зміни у банківське законодавство є виправданими та необхідними, але слід наголосити, що для своєчасного виявлення названих порушень система

фінансового моніторингу та контролю за діяльністю банків має працювати безперебійно та у подальшому кожне порушення повинно задіяти механізм невідворотності відповідальності, зокрема, щодо фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Тимчасова заборона права голосу також є дієвим заходом впливу на порушників банківського законодавства та законодавства про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Цей захід дозволяє НБУ тимчасово до усунення порушення впливати на посадову особу банку або власника істотної участі та в адміністративному порядку скеровувати його дію на усунення порушення та (або) відновлення порушених прав та законних фінансових інтересів держави, кредиторів та вкладників банку.

В цілому, вважаємо, що останні зміни у банківському законодавстві, надають можливість Національному банку України адміністративними методами впливати на банки та інших осіб, які можуть бути об'єктом перевірки центробанку з метою забезпечення виконання банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України, економічних нормативів та інших приписів центробанку, зокрема, у частині забезпечення фінансової безпеки банків адміністративними засобами.

Аналізуючи правомочності Національного банку України щодо застосування заходів впливу на банки та інших осіб, які можуть бути об'єктом перевірки НБУ, слід зазначити, що відповідно до законодавства передбачено, що рішення про застосування заходу впливу до банку приймають Правління НБУ або Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем відповідно до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 17.08.2012 р. № 346, із змінами [153].

Тобто, якщо раніше за законодавством [148] рішення приймало виключно

Правління НБУ, то сьогодні передбачено альтернативу стосовно органу уповноваженого застосовувати заходи впливу. Ми вважаємо, що таке управлінське рішення є виправданим, і надає можливість оперативно застосовувати санкції до порушників законодавства у банківській сфері. Також закладений у законодавстві модуль дозволяє уникнути суб'єктивізму у прийнятті таких рішень, і у разі свідомої бездіяльності одного органу притягнути до відповідальності винних осіб за рішенням іншого органу, який має повноваження накладати відповідні санкції. На нашу думку, цей новий підхід до застосування заходів впливу на порушників законодавства у банківській сфері утворює певний баланс між органами НБУ, які мають право застосовувати заходи впливу.

Вищевикладене дає підставу стверджувати, що діяльність НБУ, як особливого центрального органу державного управління, охоплює весь цикл управлінських дій [154, с. 36] та рішень у банківській діяльності, зокрема і щодо вжиття заходів протидії існуючим та імовірним небезпекам та загрозам у сфері фінансової безпеки. Таке правове положення НБУ надає йому правову можливість закріплювати умови здійснення банківської діяльності, аналізувати результати діяльності та давати їм оцінку, здійснювати нагляд і контроль за її реалізацією, корегувати власні дії та дії суб'єктів, що здійснюють банківську діяльність, застосовувати заходи впливу до порушників банківського законодавства. Все це і є процесом реалізації державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків.

В аспекті забезпечення фінансової безпеки банків і банківської системи можна констатувати, що центральний банк України має можливість передбачити загрози фінансовій безпеці, у максимально стислі строки взяти під контроль такі загрози, а в разі їх настання вжити заходів протидії загрозам та негативним явищам. Централізація управління в Національному банку є необхідною умовою його функціонування як суб'єкта державно-правового забезпечення фінансової безпеки в банківській системі України.

У контексті дослідження важливо підкреслити, що державно-правове

забезпечення фінансової безпеки банків передусім залежить від наявності нормативно-правових і регуляторних актів Національного банку України, які є обов'язковими до виконання банками в Україні незалежно від країни їх походження. Разом із тим, ураховуючи державно-владний характер відносин між центробанком і банками в разі виникнення значних загроз для нормального функціонування банку, робота банку скеровується НБУ на підвищення його рівня безпеки із дотриманням відповідних процедур, визначених центробанком.

Разом із тим, як показує практика у випадках виникнення зовнішніх загроз для життєдіяльності банків, адміністративні важелі центробанку нездатні врівноважити дестабілізуючі фактори. Але взаємодія центробанку і окремого суб'єкта банківської системи дає можливість підтримати життєдіяльність банку. Прикладом такої взаємодії є Постанова Правління Національного банку України від 13.07.2010 р. № 327 «Про затвердження Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України» [155]. Що стосується названого нормативно-правового акту Національного банку України, то в ньому стабілізаційний кредит від НБУ виступає адміністративно-правовим засобом підтримання рівня безпеки банку, що надається з метою забезпечення безпеки та стабільності банківської системи. При цьому, працюючи над ліквідністю банків, в останній час, центробанк деталізував умови надання банкам стабілізаційних кредитів. Зокрема, стабілізаційні кредити надаються НБУ за певних умов, однією з яких є фінансова модель розвитку банку, яка визначається центробанком і погоджується радою банку [156].

Метою такої фінансової моделі розвитку є користування банком стабілізаційним кредитом задля вирішення проблем ліквідності, покращення структури активів, рентабельності та доходності банку. Тобто, стабілізаційний кредит працює як строковий засіб підтримання фінансової безпеки банку, а грошові кошти, які надані центробанком для підтримки банку на певний проміжок часу, мають таким чином обернутися у банку, щоб і забезпечити його повернення, і «вирівняти» економічні показники, і «пережити» період

негативного впливу діючих фінансових небезпек та ризиків конкретного банку.

Слідуючи логіці комплексного підходу до забезпечення фінансової безпеки банків, у нормативно-правових актах закріплені правові умови застосування й інших засобів підтримання рівня фінансової безпеки банку. Такі засоби можна охарактеризувати як засоби запобігання (попередження) кризових явищ в діяльності банку. Інструментарій, що застосовується у таких випадках, спрямований на регулювання ліквідності банківської системи, і як визначає центробанк, стандартними інструментами у таких випадках є «операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити рефінансування); операції прямого репо; операції з власними борговими зобов'язаннями; операції з державними облігаціями України» [157]. Набувши правової регламентації щодо умов, порядку та строків проведення названих операцій, ці економічні інструменти набули правової форми, тому вважаємо, що підтримання ліквідності банків є державно-правовим засобом підтримання стану фінансової безпеки банку.

Однак підтримання ліквідності – не єдиний державно-правовий засіб протидії загрозам фінансовій безпеці банків і банківської системи України. НБУ зобов'язує банки формувати резерви для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків і визначає порядок використання цих резервів. У практичній банківській діяльності застосовуються й засоби, що забезпечують участь акціонерів банку, третіх осіб, держави у формуванні та збільшенні статутного капіталу банку (капіталізація) або реорганізація банку, таким чином капіталізація, що отримала нормативне закріплення забезпечила синергетичний ефект від суто економічного інструменту, надавши йому економіко-правового характеру.

Починаючи з 2014 р. негативні чинники військово-політичного характеру у поєднанні із фінансовими небезпеками завдали «шокового» негативного впливу на функціонування банківської системи України. Для мінімізації негативного впливу цих небезпек та ризиків парламент України наділив Національний банк України правом установлювати вимоги та затверджувати

програми капіталізації банків або їх реструктуризації [158].

Порядок проведення капіталізації банків проводився за рахунок капіталовкладень акціонерів та інвесторів банку шляхом випуску акцій, при цьому, з метою отримання банками показника достатності капіталу на рівні, встановленому Національним банком України. Законодавством передбачено альтернативні шляхи досягнення визначених показників, зокрема, капіталізація або реструктуризація банку. Ми вважаємо, що альтернативність дій у даному випадку свідчить про невтручання центробанку в його політику та порядок здійснення банківської діяльності, а з іншого боку, зобов'язуючи банки в адміністративному порядку досягти визначених економічних показників свідчить про контроль за станом фінансової безпеки банків, що, на наш погляд, відповідає фінансовим інтересам держави, власників, інвесторів та вкладників банку.

Щодо інших засобів забезпечення центробанком фінансової безпеки банків, то необхідно виділити й роботу, спрямовану на закріплення правил мінімізації та уникнення кредитних ризиків. Така діяльність регулятора зосереджується у площині встановлення правил оцінки кредитних ризиків. Слід зазначити, що кредитним ризикам приділяє увагу не тільки Національний банк України, але й міжнародні організації.

Фінансові ризики, що останнім часом спостерігаються на світовому фінансовому ринку, значно послабили стабільність банківських систем країн світу, тому з метою захисту інтересів вкладників та кредиторів банку Базельський комітет із банківського нагляду визначив стандарти та вимоги достатності банківського капіталу, де зокрема й закріпив підходи до оцінки кредитного ризику. Ця угода отримала назву «Базель II».

В цьому документі представлено два підходи до оцінки ризику. Перший спрямований на облік забезпечення при розрахунках кредитного ризику. Другий – на врахування внутрішніх рейтингових оцінок для визначення кредитоспроможності позичальника [159]. Однак згодом світова фінансова криза довела, що наданих рекомендацій недостатньо і тому, з урахуванням

новітньої практики протидії кредитним ризикам, було прийнято Базель III, де основний підхід цього документу полягає у збільшенні власного капіталу банків для покриття фінансових втрат [160]. Така діяльність Базельського комітету із банківського нагляду, на наш погляд, має два напрями:

– методична допомога центральним банкам держав на нормативному рівні врегулювати протидію кредитним ризикам, зокрема і шляхом введення запропонованих рекомендацій у нормативне поле шляхом прийняття нормативно-правових актів, які закріплюють аналогічні (подібні) процедури уникнення кредитних ризиків або мінімізації їх впливу;

– методична допомога банкам самостійно, з урахуванням рекомендацій Базельського комітету, розробити та запровадити внутрішньобанківські положення оцінки кредитних ризиків, тощо.

Необхідно погодитися з А. О. Спіфановим у тому, що «характерною рисою пізнання у банківському регулюванні є те, що відображення дійсності внутрішньо передбачає безпосереднє практичне втілення результатів пізнання, які закріплюються в акті банківського законодавства. Отримані знання мають значення внаслідок досягнення поставленої мети, пов'язаної з організацією банківської системи та регулюванням банківської діяльності. Процес переходу від пізнання явищ банківської діяльності до розробки проекту банківського нормативно-правового акта є складним і досить ємним процесом багатоступеневого розширення та конкретизації знань» [161, с. 125–126]. Так, О. П. Орлюк вірно наголошувала, що «досвід багатьох країн свідчить про те, що при правильному управлінні банки можуть вижити навіть і не в сприятливих економічних умовах» [146, с. 24].

Тобто оцінюючи в цілому адміністративно-правове забезпечення стабільності банківської системи та рівня їх фінансової безпеки, діяльність центробанку не може мати ситуативний характер, а потребує організації такого процесу на постійній, безперервній основі, де кожен наступний нормативно-правовий акт Національного банку України має враховувати, попередній досвід протидії негативним чинникам і загрозам фінансовій безпеці банків та системи

в цілому.

Тобто, застосовуючи до регулювання банківської діяльності адміністративні методи роботи, Національний банк України має правові можливості впливу на банки щодо підтримання належного рівня фінансової безпеки як банківської системи в цілому, так і окремого банку. Аналіз законодавства показав, що центробанк України застосовує свої повноваження з цією метою та має на підставі законодавства можливості державно-правового корегування діяльності банків в Україні. Застосування економічного інструментарію для підтримки фінансової стійкості банків має правову форму, яка закріплюється нормативно-правовими актами Національного банку України.

Слід також зазначити, що правові моделі підтримки фінансової безпеки банків мають множинність, що дозволяє банкам самостійно обирати шляхи підтримання свого рівня фінансової безпеки та фінансової стабільності. Однак наявність права вибору з боку банків не мінімізує регуляторних важелів впливу Національного банку України, і тому усі засоби підтримки стану фінансової безпеки банків є адміністративно-правовими, бо незалежно від обраної банком моделі підтримки стабільності, нормативи і показники, визначені центробанком, є обов'язковими до виконання, а їх недотримання тягне за собою застосування до банків заходів впливу.

Важливо зазначити, що здійснювати державно-правове регулювання банківської діяльності не можна виключно правовими методами та засобами, не враховуючи економічної сутності явищ в економіці. Це також доводить, що діяльність одного центробанку в регулюванні відносин щодо забезпечення фінансової безпеки банків недостатня, стабільна діяльність банківської системи як складової фінансової системи держави без втручання органів державної влади матиме хаотичний, прогнозований характер, що значно ускладнить процес управління фінансовими потоками в Україні. Разом із тим, діяльності одного Національного банку України для забезпечення фінансової безпеки банків недостатньо. Досягнення належної фінансової безпеки банків залежить

від усіх суб'єктів її забезпечення, однак Національний банк України (відповідно до його повноважень) є ключовим суб'єктом у такій діяльності.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз повноважень суб'єктів державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків дає підстави для висловлення такої думки: система суб'єктів забезпечення національної безпеки через класифікацію державних органів за їх функціями поділяється на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, що дозволяє виділити основні напрями їх діяльності та визначити, який орган у цій системі суб'єктів державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків реалізує «які» процеси забезпечення їх фінансової безпеки. При цьому ураховуючи, що повний цикл державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків містить закріплення, реалізацію, гарантування, охорону та захисту прав і законних інтересів держави, банків та їх кредиторів і вкладників, то й кожен з цих процесів повинен підкріплюватися конкретними повноваженнями суб'єктів.

2. Установлено, що чинне законодавство України закріплює, що Верховна Рада України у галузі національної безпеки та фінансової безпеки банків реалізує такі функції – законотворчу, організаційно розпорядчу та контрольню-наглядову.

Президент України, як суб'єкт забезпечення фінансової безпеки банків, має повноваження щодо:

(а) формування органів державної влади, які виконують спеціальні функції у сфері національної безпеки;

(б) визначення структури таких органів, чим і забезпечує їх функціонування та виконання покладених на них обов'язків;

(в) нормотворення;

(г) добору кадрів, які визначально впливають на усі етапи процесі

адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків.

Кабінет Міністрів України окрім загальних повноважень в управлінській діяльності та нормотворення забезпечує впровадження і реалізацію державних програм та фінансової політики України. Також він має повноваження щодо стабілізації грошової одиниці України, управління банками, які є державною власністю, та здійснює гарантування при отриманні позик, зокрема і від міжнародних організацій. Реалізуючи повноваження щодо визначення граничної чисельності Державної служби фінансового моніторингу України, сприяє фактичному виконанню цим органом функцій фінансової розвідки.

3. Органи спеціальної компетенції виконують специфічні функції, без яких державно-правове забезпечення фінансової безпеки банків неможливе. Установлено, що Рада національної безпеки і оборони здійснює формування стратегії національної безпеки, інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення у галузі безпеки, де фінансова безпека виступає складовою та відповідає за координацію дій і контроль їх реалізації усіма державними органами. Служба безпеки України, у переважній більшості, забезпечує охорону і захист фінансових ресурсів від розвідувально-підривної діяльності та забезпечує виявлення, попередження та припинення зовнішніх та внутрішніх загроз для фінансової безпеки банків, зокрема і шляхом застосування спеціальних засобів (затримання, арешт, зброя, тощо). Державна служба фінансового моніторингу України протидіє легалізації «брудних» грошей у банківській системі та протидіє потраплянню у фінансові потоки банків грошей, спрямованих на фінансування тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення, чим саме і реалізує повноваження підрозділу фінансової розвідки.

З'ясовано, що Національний банк України є основним регулятором банківської діяльності в цілому, та ключовим суб'єктом державно-правового забезпечення фінансової безпеки банків. Управлінська діяльність центробанку України реалізується через такі функції:

(а) нормотворча;

(б) регуляторна, де самостійне місце має, згідно законодавства, адміністративне регулювання та контроль-но-наглядові повноваження;

(в) операційна.

При цьому визначено, що запровадження в Україні у 2015 р. нового механізму контролю за діяльністю Національного банку України Аудиторським комітетом, на нашу думку, має позитивно вплинути і на загальний процес адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюченко О. Є. Механізм адміністративно-правового регулювання фінансової безпеки в Україні: теоретико-інструментальний аналіз : монографія. К. : УБС НБУ, 2013. 371 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Концепція фінансової безпеки України. URL: ufin.com.ua/koncersia/008.doc.
4. Про затвердження Методики розрахунку рівнів економічної безпеки України : Наказ Мінекономіки України від 02.03.2007 № 60. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>.
5. Демченко І. В. Проблеми оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання АПК та основні напрямки її зміцнення. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2012_2_5/18-5-15.pdf.
6. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2009. 592 с.
7. Ткаленко С. І. Фінансова безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів // Міжнародна економічна політика. 2013. № 1 (18). С. 87–104.
8. Атаманчук Н. І. Проблемні аспекти фінансової безпеки України та шляхи їх вирішення // Фінансова безпека України на сучасному етапі : тези Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. С. 29–32.
9. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
10. Кім Ю. Г. Проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємства // Менеджмент. 2008. № 10. С. 62–77.
11. Волошин В. І., Каркавчук В. В. Системний підхід до аналізу та

забезпечення фінансової безпеки підприємства // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. тр. М., 2012. Ч. 1. С. 73–77.

12. Фінансова безпека підприємства і банківських установ : монографія / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Дембовський та ін.] ; за заг. ред. А. О. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

13. Орлик О. В. Методи управління фінансово-економічною безпекою. URL: <http://sworld.com.ua/konfer34/341.pdf>.

14. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру // Економіка і прогнозування. 2006. № 1. С. 7–25.

15. Корнієнко Ю. В. Фінансова безпека банків як об'єкт наукового дослідження // Фінанси, облік і аудит : зб. наук пр. 2011. Вип. 17. С. 108–114.

16. Перехрест Л. М. Забезпечення фінансової безпеки банків в умовах нестабільного економічного середовища : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2011. 22 с.

17. Шеремет О. В., Лановська Г. І. Фінансова безпека банківських установ у системі фінансової безпеки держави // Фінансова безпека України на сучасному етапі : тези Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь : УН-т ДФС України, 2016. С. 354–357.

18. Nadon O. Financial safety in Ukraine: concept and legal foundation // *Leges et Viata*. 2017. № 1/2 (301) Ianuarie. С. 118–121.

19. Парфенов А. В. Правовое состояние : монография. М. : Юристъ, 2007. 124 с.

20. Аристотель. Сочинения : в 4 т. М. : Мысль, 1978. Т. 2. 687 с.

21. Симанов А. Л. Понятие «состояние» как философская категория / отв. ред. О. С. Разумовский ; АН СССР. Сиб. отд-ние, Ин-т истории, филологии и философии. Новосибирск : Наука; Сиб. отд-ние, 1982. 127 с.

22. Бережнов А. Г. «Объективное» и «субъективное» в контексте теоретико-методологических проблем правопонимания // Теоретико-методологические проблемы права. М. : ИКД «Зерцало-М», 2007. С. 121–160.

23. Алексеева Д. Г. Банковская безопасность: правовые проблемы : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.14. М., 2011. 56 с.
24. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121–III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5–6. Ст. 30.
25. Банковский кодекс Республики Беларусь : от 25.10.2000 № 441-3. URL: http://etalonline.by/?type=text&regnum=НК0000441#load_text_none_1.
26. Шершеневич Г. Ф. Общее учение о праве и государстве. М. : Типография И. Д. Сытина, 1908. 159 с.
27. Дождев Е. В. Римское частное право : учебник для вузов. М. : ИНФРА-М, 1996. 704 с.
28. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. М. : Изд-во Братьев Башмаковых, 1910–1912. 814 с.
29. Мицкевич Л. А. Понятие государственного управления в административном праве Германии // Государство и право. 2002. № 6. С. 82–87.
30. Тихомиров Ю. А. Публично-правовое регулирование: динамика сфер и методов / Ю. А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2001. – № 5. – С. 5–11.
31. Тотьев К. Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве // Государство и право. 2002. № 9. С. 20–26.
32. Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р // Офіційний вісник України. 2012. № 62. Ст. 2533.
33. Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою : Постанова Правління НБУ від 06.06.2013 № 210 // Офіційний вісник України. 2013. № 54. Ст. 1973.
34. Курманова Л. Р., Путенихин М. А. Вопросы регулирования экономической безопасности кредитных организаций // Инновационное развитие экономики. 2011. № 1. С. 9–11.
35. Ковальчук В. Г. Новації в правовому забезпеченні державного управління у сфері екологічної безпеки України // Вісник Національного

університету цивільного захисту України, 2016. Вип. 2 (5). С. 109-116.

36. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 4-е вид. / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

37. Словник української мови: в 10-и т. К. : Наук. думка, 1972. Т. 3. 630 с.

38. Ієрусалимова І. О. Поняття «забезпечення» у юридичній науці // Науковий вісник Київськ. нац. ун-ту внутр. справ. 2007. № 1. С. 11–17.

39. Корж-Ікаєва Т. Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2008. 219 с.

40. Кравченко Ю. Ф. Свобода як принцип демократичної правової держави : монографія. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 405 с.

41. Волинка К. Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2000. 16 с.

42. Демиденко В. О. Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності міліції : автореф. дис. ... юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2002. 16 с.

43. Демиденко В. О. Утвердження та забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина : посібник. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 99 с.

44. Костюченко О. Є. Визначення поняття «правове забезпечення» // Науковий вісник Нац. ун-ту держ. податкової служби України. 2015. № 1 (68). С. 11–16.

45. Лукаш С. С. Нормативно-правове забезпечення ефективності управлінської діяльності ОВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 18 с.

46. Тиндик Н. П. Адміністративно-правове забезпечення правоохоронними органами імміграційного процесу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2004. 20 с.

47. Запорожець М. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України : дис. ... к. ю. н : 12.00.07. Харків, 2004. 18 с.

48. Ієрусалимова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення

прав і свобод людини та громадянина : дис. ... к. ю. н. : 12.00.07. Київ, 2006. 205 с.

49. Дручек О. М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2013. № 2. С. 123–128. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_2_22.pdf.

50. Авер'янов В. Б. Доктринальні засади сучасного розвитку і реформування українського адміністративного права // Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Вид. дім "Ін Юре", 2002. С. 60–73.

51. Ігонін Р. В. Предмет адміністративного права в умовах трансформації вітчизняної системи права // Науковий вісник Харсонського держ. ун-та. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 2. Т. 2. С. 126–130.

52. Советское административное право : учебник / под ред. В. И. Поповой, М. С. Студенкиной. М. : Юрид. лит., 1982. 288 с.

53. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право : навч. посіб. 3-те вид. К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 696 с.

54. Надьон О. В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків: поняття та необхідні ознаки // Науковий вісник Ужгородськ. нац. ун-ту. Сер. Право. 2016. Вип. 39. Т. 2. С. 17–21.

55. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН : от 09.12.1998 № 53/144 «Декларация о праве и обязанности отдельных лиц, групп и органов общества поощрять и защищать общепризнанные права человека и основные свободы». URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/defender.shtml.

56. Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. К., 2008 . 34 с.

57. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України : монографія / Г.В. Новицький. К. : Інтертехнологія, 2008. 496 с.

58. Зозуля І. В. Безпека і сучасність: юридичні аспекти // Право і безпека. 2002. № 4. С. 16–19.

59. Зозуля І. В. Громадська безпека як об'єкт захисту за адміністративним і кримінальним законодавством України // Право і безпека. 2003. Т. 2. № 1. С. 78–83.

60. Зозуля І. В. Деякі особливості нормативно-правового супроводження безпеки суб'єктів господарювання // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2016. № 2. С. 93–98. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_2_15.pdf.

61. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.04.01. К., 2000. 36 с.

62. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679–XIV // Офіційний вісник України. 1999. № 24. Ст. 1087.

63. Ліпкан В. А. Адміністративно-правове регулювання національної безпеки України : монографія. К. : Текст, 2008. 440 с.

64. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. М. : Юрид. лит., 1966. 187 с.

65. Надьон О. В. Сучасні пріоритети адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки банків України // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (9–10 грудня 2016 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 100–101.

66. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом. (Опыт системного исследования). М. : Политиздат, 1973. 392 с.

67. Зозуля І. В., Надьон О. В. Виокремлення адміністративно-правових відносин із забезпечення фінансової безпеки банків у самостійний предмет регулювання // Право як регулятор суспільних відносин: історія, теорія, практика : збірник матеріалів Третьої міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–21 квітня 2017 р.). Київ : ВГО «Майбутнє України», журнал «Публічне право», 2017. С. 32–34.

68. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

69. Административное право. Общая и особенная части : учебник / под

ред. А. П. Коренева. М. : МВШМ МВД СССР, 1986. 487 с.

70. Якуба О. М. Советское административное право. К. : Вища шк., 1975. 232 с.

71. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. Р. О. Куйбіди. К. : Книги для бізнесу, 2007. Т. 1. 552 с.

72. Алексеев С. С. Общая теория права : в двух томах. М. : Юрид. лит. 1982. Т. II. 360 с.

73. Иоффе О. С. Вопросы теории права М. : Юрид. лит., 1961. 381 с.

74. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М. : Юристъ, 1997. 672 с.

75. Рясенцев В. А. Основы советского гражданского права. М. : Юрид. лит., 1987. 295 с.

76. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник : пер. з рос. Х. : Консум, 2001. 656 с.

77. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. СПб. : Лань, 1998. 224 с.

78. Адміністративне право України / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. Х. : Право, 2000. 520 с.

79. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посібник. Одеса : Юрид. літ., 2001. 304 с.

80. Коваль Л. Адміністративне право України : курс лекцій (Загальна частина). К. : Основи, 1994. 154 с.

81. Курінний Є. В. Предмет адміністративного права України: тенденції трансформації в умовах реформування : навч. посібник / Є. В. Курінний. Д. : Юридична академія МВС України, 2002. 92 с.

82. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2004. 36 с.

83. Кургаєва І. С. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення фінансової безпеки держави // Науковий вісник Чернівецьк. ун-ту.

2011. Вип. 559: Правознавство. С. 93–96.

84. Любченко Д. І., Кургаєва І. С. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення фінансової безпеки держави // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ. 2011. № 6. С. 49–55.

85. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2008. 576 с.

86. Алексеев. С. С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования. М. : Статут, 1999. 712 с.

87. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. М. : Юрид. лит., 1974. 351 с.

88. Зинченко С. А. Юридические факты в механизме правового регулирования. М. : Волтерс Клувер, 2007. 152 с.

89. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та види // Науковий вісник Нац. ун-ту ДПС України (економіка, право). 2009. № 3 (46). С. 159–164.

90. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе / отв. ред.: Строгович М. С. М. : Изд-во АН СССР, 1958. 187 с.

91. Присяжнюк А. Й. Поняття та види адміністративно-правових форм діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки // Європейські перспективи. 2011. № 1. Ч. 2. С. 19–23.

92. Мицкевич Л. А. Классическая теория административных правоотношений: современное наполнение // Административные отношения: вопросы теории и практики : труды Института государства и права Российской академии наук. 2009. № 1. С. 3–8.

93. Толстой Ю. К. К теории правоотношения. Л. : Изд. ЛГУ, 1959. 87 с.

94. Загальна теорія держави і права : [підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраментко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АпрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АпрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.

95. Костюченко О. Є. Загальна характеристика адміністративно-правових

відносин із забезпечення фінансової безпеки // Науковий вісник Дніпропетровськ. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. № 3 (62). С. 321–328.

96. Черних С. П. Поняття та види адміністративно-правових відносин, які виникають під час протидії організованій злочинності в Україні // Право і Безпека. 2011. № 5 (42). С. 104–107.

97. Основин В. С. Советские государственно-правовые отношения. М. : Юрид. лит., 1965. 168 с.

98. Петров Г. И. Советские административно-правовые отношения. Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1972. 157 с.

99. Явич Л. С. Общая теория права. Л. : ЛГУ им. Жданова, 1981. 286 с.

100. Гревцов Ю. И. Проблемы теории правового отношения. Л. : ЛГУ, 1981. 83 с.

101. Аверьянов В. Б., Селиванов В. Н. Социалистические управленческие отношения // Правоведение. 1978. № 6. С. 42–48.

102. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

103. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 213 с.

104. Присяжнюк А. Й. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2011. № 1. С. 808–813. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11paiebd.pdf>.

105. Погрібний І. М. Процесуальна форма реалізації охоронної функції держави // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2015. С. 221–223.

106. Законодательная техника : науч.-практ. пособие / под ред. Ю. А. Тихомирова ; Ин-т законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве РФ. – М. : Городец, 2000. – 271 с.

107. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт. : В. К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін. К. : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
108. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. Вид. 10-те, доп. Львів : Край, 2008. 224 с.
109. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2004. 16 с.
110. Снігур І. Установчі повноваження Верховної Ради України щодо формування державних органів // Публічне право. 2010. № 1. С. 13–17.
111. Ющик О. І. Теоретичні проблеми законодавчого процесу : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. К., 2005. 396 с.
112. Погорелова З. О. Законодавчий процес в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2004. 16 с.
113. Приходько Х. В. Представницька функція Верховної Ради – парламенту України. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К., 2004. 20 с.
114. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861–VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 14–15, 16–17. Ст. 103.
115. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848–VIII // Офіційний вісник України. 2016. № 2. Ст. 40.
116. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 1998. 18 с.
117. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми інституту президентства в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К., 2005. 13 с.
118. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР // Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 482.
119. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229–XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 382.
120. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України

від 26.05.2015 № 287/2015 // Офіційний вісник України. 2015. № 43. Ст. 1353.

121. Мазур Д. В. Акти правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект). Харків, 2007. 20 с.

122. Мартинюк Р. Президент України в системі стримувань і противаг на сучасному етапі // Підприємництво, господарство і право. 2008. № 8. С. 28–31.

123. Протасова В. Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 20 с

124. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 07.10.2010 № 2591–VI // Офіційний вісник України. 2010. № 79. Ст. 2792.

125. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537 // Офіційний вісник України. 2015. № 62. Ст. 2028.

126. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента від 10.05.2006 № 361/2006 // Офіційний вісник України. 2006. № 19. Ст. 1376.

127. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2012. 304 с.

128. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / [Ківалов С. В., Харитонова О. І., Пасенюк О. М., Аракелян М. Р. та ін.] ; за ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитонової. Х. : ТОВ «Одіссей», 2005. 552 с.

129. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 № 2747–IV // Офіційний вісник України. 2005. № 32. Ст. 1918.

130. Барановський О. І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері // Вісник Національного банку України. 2014. № 9. С. 17–23.

131. Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної

безпеки і оборони України» щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони : Закон України від 25.12.2014 № 43–VIII // Офіційний вісник України. 2015. № 2. Ст. 22.

132. Про склад Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 15.12.2014 № 929/2014 // Офіційний вісник України. 2014. № 101. Ст. 2969.

133. Нацбанк отключил крымские банки от системы электронных платежей. URL: <http://minfin.com.ua/2014/03/17/1894577>.

134. У сховищі НБУ в Сімферополі заблоковано 4,6 млрд гривень. URL: <http://oncrimea.ru/ua/news/finance/nbu-money-blocked.html>.

135. Надьон О. В. Рада національної безпеки і оборони України та Служба безпеки України як суб'єкти спеціальної компетенції по забезпеченню фінансової безпеки банків // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 4. С. 87–91.

136. Гусаров С. М. Правоохоронна функція та правоохоронна діяльність як складові правової держави // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2015. С. 72–74.

137. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702–VII // Офіційний вісник України. 2014. № 90. Ст. 2576.

138. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : від 16.05.2005 // Офіційний вісник України. 2011. № 41. Ст. 3374.

139. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : Закон України від 17.11.2010 № 2698–VI // Офіційний вісник України. 2010. № 95. Ст. 3374.

140. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з

автоматизованою обробкою персональних даних : від 28.01.1981 // Офіційний вісник України. 2011. № 1. Ст. 85.

141. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних : Закон України від 06.07.2010 № 2438–V // Офіційний вісник України. 2010. № 58. Ст. 1994.

142. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 червня 2013 року № 210 : Постанова Правління НБУ від 25.11.2016 № 407 // Офіційний вісник України. 2017. № 8. Ст. 253.

143. Шкреб М., Хведчук К. Безготівкове суспільство та дедоларизація в Україні: чого бракує для актуальної дискусії? // Вісник Національного банку України. 2016. № 238. С. 6–12.

144. Нижник Н. Р., Ситник Г. П. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. для вищ. навч. закл. К. : Преса України, 2000. 304 с.

145. Надьон О. В. Правове становище Національного банку України як суб'єкта забезпечення фінансової безпеки банків в Україні // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер. Юридична. 2017. № 16. С. 82–88.

146. Орлюк О. П. Правові проблеми організації та діяльності банківської системи України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 39 с.

147. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України : Закон України від 18.06.2015 № 541–VIII // Офіційний вісник України. 2015. № 55. Ст. 1785.

148. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : Постанова Правління Національного банку

України від 17.08.2012 № 346 // Офіційний вісник України. 2012. № 72. Ст. 2906.

149. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : Постанова Правління Національного банку України від 19.08.2016 № 374 // Офіційний вісник України. 2016. № 72. Ст. 2431.

150. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи : Закон України від 04.07.2014 № 1586–VII // Офіційний вісник України. 2014. № 56. Ст. 1525.

151. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку : Закон України від 16.07.2015 № 629–VII // Офіційний вісник України. 2015. № 64. Ст. 2106.

152. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб : Закон України від 02.03.2015 № 218–VIII // Офіційний вісник України. 2015. № 20. Ст. 548.

153. Про внесення змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2016 № 365 // Офіційний вісник України. 2016. № 67. Ст. 2255.

154. Надьон О. В. Роль держави та її органів у забезпеченні фінансової безпеки банків // Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5–6 травня 2017 р.): у 2-х ч. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2017. Ч. II. С. 34–36.

155. Про затвердження Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України : Постанова Правління Національного банку України від 13.07.2010 № 327 // Офіційний вісник України. 2010. № 53. Ст. 1790.

156. Про затвердження Змін до Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України : Постанова Правління Національного банку України від 14.03.2017 № 20 // Офіційний вісник України. 2017. № 28. Ст. 820.

157. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи : Постанова Правління Національного банку України від 17.09.2015 № 615 // Офіційний вісник України. 2015. № 82. Ст. 2728.

158. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків : Закон України від 28.12.2014 № 78–VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 6. Ст.41.

159. International Cobvergence of Capital; Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. Basel Committee on Banking Supervision, June 2004. Implementation of Basel II: Practical Consideraions. Basel Committee on Banking Supervision, July 2004. Quantitative Impact Study 3. Basel Committee on Banking Supervision, May 2003.

160. Базель III. Новые стандарты для капитала и ликвидности. URL: <http://www.worldbiz.ru/analytics/detail.php?ID=1505>.

161. Єпіфанов А. О. До питання правового регулювання банківської діяльності // Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практика правозастосування і шляхи її вдосконалення. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. С. 124–126.

162. Сорокин П. А. Система социологии : у 2 т. М. : Наука, 1993. Т. 1 : Социальная аналитика: учение о строении простейшего (родового) социального явления. 447 с.

163. Сівков С. «Взаємодія» і «координація»: масштабність понять // Закон и жизнь. 2013. № 6. С. 27–29.

164. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442 // Офіційний вісник України. 2014. № 74. Ст. 2105.

165. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166–VI // Офіційний вісник України. 2011. № 27. Ст. 1123.
166. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. К. : Юрінком-Інтер, 2000. 752 с.
167. Лекарь С. І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 40 с.
168. Керимов Д. А. Методология права: Предмет, функции, проблемы философии права. 4-е изд. М. : Изд-во СГУ, 2008. 521 с.
169. Самощенко И. С. О правовых формах осуществления функций Советского государства // Советское государство и право. 1956. № 3. С. 85–91.
170. Байтин М. И. Сущность и основные функции социалистического государства. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1979. 303 с.
171. Алексеев С. С. Собрание сочинений : в 10 т. [+ Справоч. том]. М. : Статут, 2010. Т. 8 : Учебники и учебные пособия. М. : Статут, 2010. 480 с.
172. Голунський С. А., Строгович М. С. Теория государства и права. М. : Юриздат., 1940. 304 с.
173. Загальна теорія держави і права / під ред. В. В. Копейчикова. К. : Юрінком, 1997. 242 с.
174. Алексеев С. С. Собрание сочинений : в 10 т. [+ Справоч. том]. М. : Статут, 2010. Т. 3 : Проблемы теории права : Курс лекций. М. : Статут, 2010. 781 с.
175. Горшенев В. М. Участие общественных организаций в правовом регулировании. М. : Госюриздат, 1963. 203 с.
176. Петров Г. И. Сущность советского административного права. Л. : Изд-во ЛГУ, 1959. 206 с.
177. Загайнов Л. И. Социалистическое государство и законы экономики. М. : Юрид. лит., 1975. 318 с.
178. Тюленев В. Г. Правовые формы осуществления хозяйственно-организаторской функции Советского общенародного государства на современном этапе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1983. 50 с.

179. Варич О. Г. Економічні функції сучасної держави: природа, зміст, тенденції розвитку в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2006. 209 с.

180. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2005. 235 с.

181. Звіт про науково-дослідну роботу «Організаційно-правові засади координаційної діяльності прокуратури у сфері боротьби зі злочинністю» / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Сумський державний університет. Суми, 2012. 35 с.

182. Надьон О. В. Взаємодія й координація як форма забезпечення фінансової безпеки банків України // Право і суспільство. 2017. № 1. С. 199–205.

183. Помаза-Пономаренко А. Л. “Національна безпека”, [in:] Законодавство України : монографія. Х. : НУЦЗУ. 2018. 168 с.

184. Зубок М. І., Яременко С. М. Безпека банківської діяльності : підручник. К. : КНЕУ, 2012. 477 с.

185. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції : Закон України від 02.09.2014 № 1669–VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 44. Ст. 2040.

186. Про призупинення здійснення фінансових операцій : Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2014 № 466. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

187. Чернадчук Т. О. Інформаційно-банківські правовідносини в умовах сучасної України: окремі питання // Приватне та публічне право. 2017. № 2. С. 87–91.

188. Надьон О. В. Адміністративно-правові заходи щодо організації фінансової безпеки банків в умовах проведення антитерористичної операції // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 1. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_1_25.pdf.

189. Про затвердження Змін до Правил з організації захисту приміщень банків України : Постанова Правління Національного банку України від

18.12.2014 № 817. URL:
<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=8A8DBC2FB4B8E0CF1509CABBB20457D7?id=13153865>.

190. Про затвердження Змін до Інструкції щодо організації роботи банківської системи в надзвичайному режимі : Постанова Правління Національного банку України від 08.12.2014 № 798. URL:
<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=12727147>.

191. Костюченко О. Є. Нетипові форми зайнятості у контексті соціально-економічного розвитку України // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. 2012. № 1 (8). С. 130–137.

192. Костюченко О. Є. Роль аутсорсингу в забезпеченні стану фінансової безпеки в Україні // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 27. С. 285–291.

193. Чернадчук Т. О. Актуальні питання інформаційних правовідносин у банківській сфері : монографія. Суми : СНАУ, 2011. 162 с.

194. Азаренкова Г. М., Головка О. Г., Смирнов В. В. Фінансова стабільність розвитку банків : монографія. К. : УБС НБУ, 2011. 191 с.

195. Звіт про фінансову стабільність / НБУ. Вип. № 2 грудень, 2016. 66 с.

196. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012. К. : Національне рейтингове агентство «Рюрік», 2012. 52 с.

197. Основні показники діяльності банків України на 01.01.2017. . URL:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

198. Звіт про виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору України від 30.06.2016. URL:
<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=33202034>.

199. Реорганізація та ліквідація. URL:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75535#2014.

200. Основні показники діяльності банків України на 01.12.2012. URL:
http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

201. Огляд депозитних корпорацій (Національного банку України та банків) за оперативними даними 03'2017. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.

202. Банковский надзор: европейский опыт и российская практика : Программа сотрудничества Россия – Европейский Союз / пер. с англ. под ред. М. Олсена. М. : Представительство Европейской комиссии в России, 2005. 372 с.

203. Міщенко В. І., Крилова В. В., Ніконова М. В., Малюков В. П., Куліков С. Г. Санаційний банк – «бідж-банк» як механізм роботи з нежиттєздатними банками : монографія. К. : УБС НБУ, 2011. 119 с.

204. Костюченко О. Є., Малихіна Я. А. Санаційний банк в Україні: проблеми правового регулювання // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2011. № 4. С. 410–415. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_4_67.pdf.

205. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення : Закон України від 24.07.2009 № 1617–VI // Офіційний вісник України. 2009. № 59. Ст. 2065.

206. Про утворення санаційного банку : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2011 № 880-р // Урядовий кур'єр. 22.09.2011. № 174.

207. Про затвердження Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним : Постанова Правління Національного банку України від 23.12.2011 № 471 // Офіційний вісник України. 2012. № 8. Ст. 301.

208. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452–VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 50. Ст. 564.

209. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління Національного банку України від 11.08.2015 № 517 // Офіційний вісник України. 2015. № 72. Ст. 2387.

210. Окружний Адміністративний суд міста Києва : Постанова від 23.07.2014 р. у справі № 826/5409/14. URL: <http://document.ua/pro-viznannja->

protipravnoyu-ta-skasuvannja-postanovi-naciona-doc199915.html.

211. Київський Апеляційний адміністративний суд Ухвала від 07.10.2014 р. у справі № 826/5409/14. URL: <http://document.ua/pro-viznannja-protipravnoyu-ta-skasuvannja-postanovi-pravlin-doc207688.html>.

212. Пресс-реліз Національного банку України та Міністерства фінансів України від 26.02.2016. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=E9CDF799631973637986941E86BC444C?art_id=27893127&showTitle=true.

213. Про фінансову реструктуризацію : Закон України від 14.06.2016 № 1414–VIII // Офіційний вісник України. 2016. № 57. Ст. 1965.

214. Supervisory Guidance on Dealing with Weak Banks // Basel Committee on Banking Supervision. Report of the Task Force on Dealing with Weak Banks. 2002. March. URL: <http://www.bis.org>.

215. Мустафаева Д., Коноплястый А., Винник Г., Шулик В., Лурье Г. Тенденции и перспективы развития рынка проблемных активов банков Украины. К. : IFC World Bank Group, 2011. 78 с.

216. Руководство для органов банковского надзора по работе со слабыми банками (Базельський комітет по банковскому надзору. Отчет Группы по работе со слабыми банками. Базель, Швейцария, март 2002 г.). URL: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikCBR/2002/vestnikcbr09082002/vestnikcbr09082002010.htm>.

217. Про затвердження Порядку придбання акцій банків в обмін на облігації внутрішньої державної позики : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2014 № 632 // Офіційний вісник України. 2014. № 95. Ст. 2731.

218. Зозуля І. В., Надьон О. В. Практика управління проблемними активами банків в Україні за участі держави // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2017. Вип. № 2 (77). С. 137–148.

219. Національний банк визначив три системно важливих банки 22.02.2016. URL:

https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27652722.

220. Public administration [Electronic resource] . – Access to: https://en.wikipedia.org/wiki/Public_administration.

221. Бондаренко А. І. Механізми забезпечення фінансової безпеки України // Інвестиції: практика та досвід. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2018/24.pdf.

222. Бондаренко А. І. Механізми забезпечення фінансової безпеки України при розширенні системи e-banking // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: державне управління. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/6926/1/13.pdf>.

223. Ціллер Ж., Гавенс Г., Макгуган А. Основи державного управління: організаційні структури та фінансовий контроль. К. : Центр адаптації держ. служби до стандартів Європ. Союзу, 2010. 206 с.

224. Домбровська С. М., Полторак С. Т. Механізми формування безпеки держави // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_21.

225. Домбровська С. Вплив фінансового ризику на систему управління фінансовими ресурсами підприємства // Вісник соціально-економічних досліджень. 2016. № 2. С. 184–193.

226. Мороз В. М. Державне регулювання // Енциклопедичний словник з державного управління (уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.). С. 148.

227. Мороз В. М. Єдність та протиріччя змісту категорій «ефективність» та «результативність» // Наукове видання Луцького національного технічного університету «Економічний форум». 2015. № 1. С. 139–147.

228. Антонова Л. В., Ниценко А. М. Сек'юритизація активів та актуальність її використання у вітчизняній практиці // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, С. 165-167.

ДОДАТКИ

СТРУКТУРА РЕГЛАМЕНТУ ВЗАЄМОДІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ Й ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Розділ 1. «Загальні положення». Визначається ціль прийняття регламенту та коло суб'єктів на яких він розповсюджує свою дію. Формулюються положення які вказують на рівні взаємодії такі як: загальнодержавний, територіальний та локальний. Зазначається, що регламент буде трирівневу систему взаємодії та координації діяльності, зокрема:

1) взаємодія та координація з органами загальної компетенції (Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України);

2) взаємодія та координація з органами спеціальної компетенції (Державна фіскальна служба, Служба безпеки України, Прокуратура України, органи внутрішніх справ тощо);

3) взаємодія та координація з органами місцевого самоврядування. Визначається, що сферами застосування регламенту виступають: інформаційна, організаційна, правотворча, правозастосовна, правозабезпечувальна.

Також вказується що взаємодія будується за трьома моделями:

1) в умовах нормального функціонування економіки;

2) в кризових умовах;

3) у межах «сірої зони». У цьому розділі необхідно передбачити порядок затвердження, внесення змін і доповнень у Регламент.

Розділ 2. «Терміни та визначення». Визначається термінологія, яка застосовується у Регламенті, або має значення для його вірного застосування. До таких термінів необхідно віднести: терміни, що вводяться і використовуювані в регламенті вперше; терміни, використовуювані виключно в рамках даного регламенту, в тому числі, терміни, використовуювані для скорочення тексту; загальноновживані терміни, зміст яких спеціалізований або змінений для

застосування у сфері фінансової безпеки банків; загальнозживані терміни, якщо їх визначення необхідні для повноти логічної замкнутості словника в цілому або кращого розуміння інших термінів.

Розділ 3. «Опис вимог, процесів, методів взаємодії і координації діяльності». У цьому розділі дається опис форм взаємодії таких як: взаємні консультації; робота оперативних та робочих груп, комісій тощо; обмін інформацією (відповіді на запити); спільні рішення; спільні плани реалізації рішень, тощо.

Для коректного опису процесу необхідно вказати: мета процесу; параметри, правила і методи виконання процесу; подія, що спричиняє виникнення процесу; подія, яка завершує процес; строк виконання процесу; місце виконання процесу; функції (дії), що виконуються в рамках процесу; коло виконавців процесу (іноді корисно вказати також права і відповідальність виконавців); кошти документування процесу; засоби контролю виконання процесу. У регламенті, додатково до опису процесу можуть бути визначені: функції працівників задіяних у процесі взаємодії і координації між органами; права працівників та органів; персоніфікована відповідальність. У цьому розділі також необхідно деталізувати порядок обміну інформацією, канали обміну, а також особливості обміну інформацією з обмеженим доступом.

Розділ 4. «Відповідальність». У цьому розділі визначається відповідальність виконавців за невиконання (неналежне виконання) покладених на них обов'язків в процесі взаємодії та координації.

Розділ 5. «Контроль». У даному розділі описуються засоби контролю за виконанням спільних рішень та регламенту в цілому.

Розділ 6. «Додатки». У цьому розділі регламенту наводиться службова і допоміжна інформація про регламентовані процеси.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Фінансова безпека банків як складова національної безпеки України.....	6
1.2. Поняття та структура правового механізму державного регулювання фінансової безпеки банків.....	26
1.3. Суб'єктно-об'єктні відносини в системі державного регулювання фінансової безпеки банків.....	38
Висновки до розділу 1.....	53
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	56
2.1. Повноваження суб'єктів державного управління щодо забезпечення фінансової безпеки банків України.....	56
2.2. Функціонально-компетенційна складова державного регулювання фінансової безпеки банків.....	72
2.3. Національний банк України як основний регулятор фінансової безпеки банків.....	89
Висновки до розділу 2.....	105
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	108

3.1. Оптимізація взаємодії органів державної влади у сфері фінансової безпеки банків.....	108
3.2. Особливості організації фінансової безпеки банків в умовах нестабільності.....	130
3.3. Правові засоби державного регулювання проблемних активів у банківській системі України.....	142
Висновки до розділу 3.....	161
ВИСНОВКИ.....	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	172
ДОДАТКИ.....	193

Наукове видання

НАДЬОН Олена В'ячеславівна
ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО Аліна Леонідівна

**ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ УКРАЇНИ**

Монографія

DOI: 10.5281/zenodo.1463614

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.

Підписано до друку 24.10.2018 р.

Наклад 300. Умовн. Друк. арк. 11,26.

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.

Свідоцтво про державну реєстрацію № 2475418720 від 19.11.2014 р.

61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80